ИЗВЕШТАЈ

за истражувањето на потенцијалот на регионите (Полог, Североисточен, Југозападен и областа Преспа) за подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор

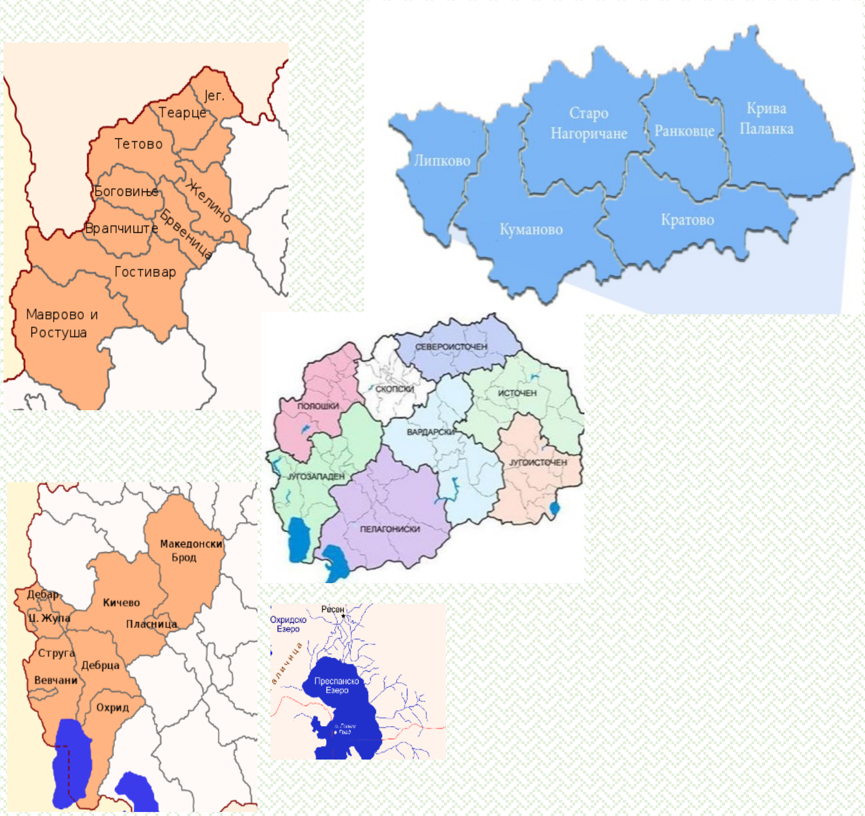

Подготвен од Д-р Сузана Трајковска Кочанковска

Скопје, Април 2023

ИЗЈАВА

Информациите, документацијата и бројките во овој Извештај резултат се напишани во рамки на проектот "Зајакнување на управувањето на земјоделските задруги за подобрување на конкурентноста во земјоделскиот сектор - Конкуренти земјоделски задруги“ финансиран од Европската Унија. Содржината на документот е единствена одговорност проектните партнери Македонска асоцијација на земјоделски задруги и Здружение за бизниси и консултанти Креација.

Европската Унија не е одговорна за каква било употреба на информациите содржани овде. Сите права на интелектуална сопственост се во сопственост на партнерите на проектот и се заштитени со важечките закони. Репродукцијата не е овластена без претходен писмен договор.

Комерцијалната употреба на која било информација содржана во овој документ може да бара лиценца од сопственикот на тие информации.

С О Д Р Ж И Н А

Предговор......6
Извршно резиме......7
Вовед......9
1. Карактеристики на регионите......10
1.1. Локација и општини......10
1.2 Население......11
1.3 Економски карактеристики......12
1.3.1. Бруто домашен производи и инвестиции во основни средства......12
1.3.2. Активни деловни субјекти......14
1.3.3 Активно население......15
1.4 Клучни наоди......15
2. Потенцијал за развој на земјоделството......17
2.1 Земјоделски површини......17
2.2 Земјоделско производство......18
2.3 Сточен фонд......20
2.4 Индекси на цени на аутпути и инпути во земјоделието......21
2.6 Индивидуални земјоделски стопанства и корисници на субвенции......22
2.5 Клучни наоди......23
3. Институции и програми за поддршка на земјоделието......24
3.1 Програми за поддршка......24
Оперативен план за активни програми и мерки и услуги на пазарот на трудот......24
Програмата за конкурентност, иновации и претприемништво......24
Програма за развој на туризмот......25
Програмите за рурален развој и ИПАРД......25
Фонд за технолошки развој и иновации......27
Кредитни линии......27
Донаторски програми и проекти......28
Клучни наоди......28
3.2. Преглед на релевантни документи за регионите......29
Национално ниво......29
Полошки регион......29
Југозападен регион......30
Североисточен регион......31
Клучни наоди......32
4. Препораки за потенцијалот на регионите за развој на земјоделството......33

Препораки за проектот 35
База на заинтересирани страни 36
Заклучоци 36
Анекс 1 : Преглед табели 37
Анекс 2 База на заинтересирани страни....45
Анекс 3: Користени релевантни документи 45
Библиографија/веб линкови 46

Табели

Табела 1 Површина на регионите и густина на населението....10
Табела 2 Вкупно резидентно население според 5-годишни возрасни групи , по региони, Попис 2021 11
Табела 3 Бруто домашен производ, по години, по региони, 2019-2021 година....12
Табела 4 БДП по региони и учество на ИОС во БДП, 2019-2021 година....13
Табела 5 Учество на ИОС на земјоделието во БДВ на регионите 2019-2021 година 14
Табела 6 Број на активни деловни субјекти според бројот на вработени, по региони, по години, ...14
Табела 7 Учество на активни деловни субјекти од сектор земјоделие по региони 14
Табела 8 Активно население по региони, попис 2021....15
Табела 9 Земјоделски површини по категории на користење, во хектари, по региони во 2021 година....17
Табела 10 Учеството на производство на одделни житни, индустриски и градинарски посеви во тони по региони 19
Табела 11 Производство на овошје и грозје во тони, по години, по региони 19
Табела 12 Вкупен број на добиток, живина и пчелни семејства, и учество по региони-2021 година....20
Табела 13 Производство на млеко и учество на регионите во 2021 год. 21
Табела 14 Субвенции за земјоделски производи, по ИЗС и хектари, 2022 год 22

Слики

Слика 1. Резидентно население според 5-годишни возрасни групи и пол, по региони, Попис 2021 11
Слика 2 Население според пол, по региони, попис 2021....12
Слика 3 Структура на БДП и БДП по жител во Југозападен, Полошки и Североисточен регион, 2019-2021 год 13
Слика 4 Земјоделски површини по категории на користење, во хектари, по региони во 2021 година....17
Слика 5 Производство на одделни житни, индустриски и градинарски посеви во тони, по години, по региони 19
Слика 6 Индекси на цени на вкупниот аутпут и инпут во земјоделството, 2015=100, годишни....22

Преглед-табели

Преглед-Табела 1 Население по возрасни групи, по пол, по региони 2019-2021....37
Преглед-Табела 2 Инвестиции во основни средства, по сектори на дејност, НКД Рев.2, по региони, по години, во милиони денари, по ЕСС 2010 37
Преглед-Табела 3 Деловни субјекти по сектор на дејност во ЈЗР 37
Преглед-Табела 4 Деловни субјекти по сектор на дејност во Полог 38
Преглед-Табела 5 Деловни субјекти по сектор на дејност во СИР....39

Преглед-Табела 6 Деловни субјекти по сектор на дејност во Ресен 39
Преглед-Табела 7 Активно население во земјоделство, по општини во Полог, попис 2021 40
Преглед-Табела 8 Активно население во земјоделство, по општини во ЈЗР, попис 2021 40
Преглед-Табела 9 Активно население во земјоделство, по општини во СИР, попис 2021....................41
Преглед-Табела 10 Земјоделски површини по категории на користење, во хектари, по региони 2019-2021 42
Преглед-Табела 11 Земјоделски површини по категории на користење во ППР, 2019-2021 42
Преглед-Табела 12 Земјоделски површини по категории на користење во ЈЗПР, 2019-2021....................42
Преглед-Табела 13 Земјоделски површини по категории на користење во СИПР, 2019-2021....................42
Преглед-Табела 14 Земјоделски површини по категории на користење во Преспа-Ресен, 2019-2021 42
Преглед-Табела 15 Производство на одделни житни, индустриски и градинарски посеви , по години, по региони .43
Преглед-Табела 16 Производство на овошје и грозје во тони, по години, по региони....................43
Преглед-Табела 17 Вкупен број на добиток, живина и пчелни семејства, по региони, по години....................43
Преглед-Табела 18 Вкупен број на добиток, живина и пчелни семејства, по региони, по години....................43
Преглед-Табела 19 Производство на млеко, по региони, 2019-2021 год. 43
Преглед-Табела 20 Индекси на цени на аутпутот во земјоделството, 2015=100, годишни 44
Преглед-Табела 21 Индекси на цени на стоките и услугите користени во земјоделството, 2015=100, годишни 45

Кратенки

АВРСМ	Агенција за вработување на Република Северна Македонија
АФПЗ	Агенција за финансиска поддршка на земјоделието
БДВ	Бруто додадена вредност
БДП	Бруто домашен производ
ГВ	Гостивар
ЕУ	Европска Унија
ЗЗ	Земјоделски задруги
ИЗ	Индивидуален земјоделец/и
ИКТ	Информатичко компјутерска технологија
ИОС	Инвестиции во основни средства
ИПАРД	Инструмент за претпристапна помош за земјоделие и рурален развој
ЈЗР/ЈЗПР	Југозападен плански регион
МЗШВ	Министерство за земјоделие, шумарство и водостопанство
ММСП	Микро, мали и средни претпријатија
МСП	Мали и средни претпријатија
ОП	Област Преспа
ППР	Полошки плански регион
РСМ	Република Северна Македонија
СИР/СИПР	Североисточен плански регион
На/ха	Хектар

Предговор

Подобрувањето на конкурентноста на секторот земјоделие и живеењето во руралните области е национален приоритет во наредниот период. Соочувањето со овој предизвик е потреба на национално, регионално и локално ниво, вклучувајќи ги сите пазарни актери. Затоа клучните заинтересирани страни во секторот преземаат мерки и активности за остварување на овој приоритет, опфаќајќи различни видови поддршка како што е институционална, советодавна, технолошка и финансиска.

Во тие рамки проектот „Зајакнување на менаџментот на земјоделските задруги за подобрување на конкурентноста во земјоделскиот сектор, (Конкурентни Земјоделски задруги)" има намера да придонесе кон испорака на советодавни услуги и грантови за индивидуалните земјоделци и земјоделските задруги од три региони (Североисточен, Полог, Југозападен и областа Преспа), во насока на подобрување на нивната конкурентност и подобрен пристап до пазарот. Проектот е финансиран од ЕУ, а го имплементираат Македонската асоцијација на земјоделски задруги и ЗБК Креација-Скопје.

Извештајот е изработен за потребите на проектот и прави осврт на потенцијалот во таргетираните региони за осмислување и испорака на проектните активности во насока на идентификуваниот потенцијал и остварување на планираните резултати.

Проектен тим

Извршно резиме

(1) Трите региони, Североисточен, Полог, Југозападен и областа Преспа). опфаќаат 34,31% од вкупната површина на земјата, учество на населението од 32,47% со различна густина на населението, најмала во Југозападниот,53,11 жители на км^2, а најголема во Полог 103,43, а организирани се во 25 општини и 712 населени места.

Според возрасни групи најдобар соодност има полошкиот регион, 18,64% на возрасната група 0-14 години и 68,34% возрасната група 15-64 години. Југозападниот регион е со најголемо учество на возрасната група 65+ години, со 16,86%.. Поголемо учество на мажите од просекот на земјата е во Североисточниот регион, додека поголемо учество на жените од просекот на земјата е во Полошкиот регион

(2) Уделот на БДП на трите региони во БДП на земјата е 20,7% во 2021 година. Пораст на учеството е забележан кај БДП на ЈЗР , (8,4% во 2021 год во однос на 8,1% во 2019 год), а кај другите два региони уделот е речиси на исто ниво. БДП по жител, како процент од БДП по жител на ниво на земјата, бележи зголемување во 2021 година во споредба со 2019 година кај сите три региони

(3) Учеството на инвестициите во основни средства во земјоделието бележат подинамичен пораст во однос на РСМ, но сепак тие се на многу ниско ниво во однос на учеството на земјоделието во БДВ.

Постои ниска искористеност на работната сила, а стапката на невработеност во регионите е повисока во спроедба со стапката на невработеност во РСМ.

(4) Разгледуваните региони учествуваат со 37,5% во земјоделската површина во РСМ (најголемо е учеството на ППР со 172.595 хектари) , а со 34,6% во вкупната обработлива површина во РСМ (најголемо е учеството на СИР со 75.876 хектари.

Во разгледуваниот период 2019-2021 година забележан е тренд за намалување на земјоделската и вкупната обработлива површина во СИПР, а благо пораст во ППР и ЈЗПР.

(5) ЈЗПР е познат по производството на цреша, брендирана и позната пошироко, која учествува со 24,39%. во вкупното производство на РСМ. Високо учество имаат јаболка та (18,02%), крушата (19,14%) ореви (16,71%,) а кај сливата со 22,17% %. Другите производи имаат забележително помало учество.

СИПР има најголемо учество во производството на ореви (9,45%), круши (9,06%), и сливи (8,82%),учеството на ППР над 10% се забележува кај црешите (10,67%)и оревите (13,69%. Останатите производи се со под 10% учество во вкупното производство на СРМ. Во областа Преспа доминира производство на јаболка со 65,08% од вкупното производство на РСМ.

(6) Во периодот 2019-2021 година вкупниот број на добиток го следи националниот тренд на намалување на добитокот, живината и пчелни семејства, а зголемување на бројот на коњи и свињи. Позитивна тенденција во ППР е зголемувањето на просекот по молзна крава, раст од 7% во однос на 2019 година и 27,86% над националниот просек.

(7) Неповолна состојба во цените на аутпутите и инпутите во земјоделството влијае во намалување на производството на земјоделски производи и профитабилноста на ИЗ. Индексите на цените на вкупниот аутпут и инпут во земјоделството (2015 год=100), бележат поголем раст на цените на инпутите (41,9%)

во однос на цените на аутпутите (1,8% на вкупниот аутпут и 8,2% на вкупниот аутпут без зеленчук, овошје и грозје), растот е помал и од вкупниот индекс на цените на индустриските производи (38,8%).

(8) Имајќи во предвид дека една од основните причини поради која земјоделците се организирааат во земјоделска задруга е набавката на поевтини инпути, а со тоа и намалување на производната цена на аутпутите, неповолната состојба со цените на аутпутите и инпутите во земјоделството цена претставува потенцијал за формирање на нови задруги или за вклучување на ново членство во постоечките ЗЗ.

(9) Од вкупно 60.362 вкупно индивидуални земјоделски стопанства (ИЗС) во 3 -те региони, само 21.857 се корисници на субвенции од МЗШВ, што покажува дека постои потенцијал за активирање и поголема вклученост на преостанатите две третини евидентирани ИЗС.

(10) Двете клучни програми за развој на земјоделието, ИПАРД 2021-2027 (128.073.333 евра) и Програмата за рурален развој за 2023 година (22 мил евра), се можност за поголема искористеност на потенцијалите на разгледуваните региони. Пристапот до финансиска поддршка бара добро познавање на административните процедури за аплицирање на мерките. Затоа потребна е поддршка на ИЗ за информирање и пристап до програмите, како и стручни совети за подготовка на апликацијата, вклучувајќи и совети за имплементација на одобрени финансиски средства.

(11) Центри за развој на планските региони планираат активности за поддршка на земјоделството, дефинирани во нивните програми за работа преку среднорочни цели, стратешки приоритети и мерки. Меѓутоа, отсуствува буџет и изворите на финансирање на активностите.

Најчесто споменувани активности се брендирање на земјоделските производи и поддршка на ИЗ за здружување во земјоделски задруги. Затоа, потребно е да се промовира проектот пред институциите на национално и регионално ниво, за обезбедување на синергија и поддршка за постигнување на планираните резултати..

(12) Најголеми потенцијали се идентификувани за: *тетовски грав, шар планинско јагне* и кашкавал во ППР**;** *Цреша, вишња и лешник* во ЈЗПР; јагнешко месо, сирење и кашкавал (Овчеполка-Праменка со географска ознака во СИПРЧ и *јаболка и мед* во областа Преспа.

(13) Препораките за проектот се однесуваат на: едукација и обуки за зголемување обемот на производство, подобрување на квалитетот и информации за нови стандарди за околината и енергетската ефикасност; менторство за брендирање на производите; пристап до пазарот и до државната поддршка; и инвестиции за нви технологии и инотивни методи за менаџирање на работењето.

Презентираниот потенцијал на разгледуваните региони може да се стави во функција за подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор преку координирана соработка сите релевантни чинители за поддршка на ИЗ и ЗЗ за зголемување на обемот и квалитетот на земјоделското производство и подобар пристап до пазарот.

Придонесот на проектот за искористување на потенцијалот на регионите треба да се насочи кон градење капацитет на ИЗ и ЗЗ (обуки и менторство) и финансиска поддршка за имплементација на знаењето и новите бизнис концепти на учесниците во проектот.

Вовед

Проектот „Зајакнување на менаџментот на земјоделските задруги за подобрување на конкурентноста во земјоделскиот сектор, (Конкурентни Земјоделски задруги)", имплементиран од Македонската асоцијација на земјоделски задруги и ЗБК Креација-Скопје, има за цел подобрување на конкурентноста на земјоделските задруги и живеењето во руралните области преку прилагодени советодавни услуги и суб-грантови шеми за повисок производствен капацитет, зголемен удел на пазарот и полесен пристап до финансии.

Проектот е географски фокусиран на три региони (Североисточен, Полог, Југозападен и областа Преспа). Посебните цели на проектот се: развој и промовирање на модел за соработка помеѓу земјоделците за воспоставување и/или зголемување на членството во земјоделските задруги (ЗЗ); зголемување на производствениот капацитет и пазарното присуство на земјоделските задруги со етикети за квалитет и географско потекло; и подобрување на менаџментот на земјоделските задруги и земјоделците за полесен пристап до финансии и програми за поддршка.

Идентификувањето на потенцијалот на регионите е почетната точка во осмислувањето на проектната поддршка за целните групи.

Методологија за подготовка на извештајот вклучи: деск истражување за собирање статистички податоци и база на податоци на релевантни државни институции за ЗЗ и ИЗ во наведените региони; анализа на собраните податоци од стратешки документи за регионите, заводот за статистика и интернет извори; и презентирање на наодите и препораките.

Содржината на документот е организирана во четири поглавја: карактеристики на регионите; потенцијалот за развој на земјоделството; институции и програми за поддршка на земјоделието; и препораки за потенцијалот на регионите за развој на земјоделството..

Наодите се користат за изработка на препораки за поголема искористеност на потенцијалите на регионите за подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор, а истите се презентирани за секој регион поединечно.

1. Карактеристики на регионите

1.1.Локација и општини

Разгледуваните региони и областа Преспа опфаќаат 34,31% од вкупната површина на земјата, учество на населението од 32,47% со различна густина на населението, најмала во Југозападниот,53,11 жители на км^2, а најголема во Полог 103,43 (табела 1) Организирани се во 25 општини и 712 населени места.

Табела 1 Површина на регионите и густина на населението

	КМ^2	Учество	Резидентно Население	Густина на население
Република Северна Македонија	25.713	100%	1.836.713	71,43
Југозападен	3.340	12,99%	177.398	53,11
Полог	2.432	9,46%	251.552	103,43
Североисточен	2.310	8,98%	152.982	66,23
Преспа	739	2,87%	14.373	19,45
Учество на регионите		34,31%	32,47%	

Извор: МАКСТАТ, податоци од пописот 2021 година

- Регионот Полог се наоѓа во северозападниот дел на Македонија, Тој ја опфаќа долината Полог, платото Маврово, планинскиот венец Бистра и долината на реката Радика, распространета на површина од 2,432 км^2, или 9. 46 % од вкупната површина на земјата. Вегетациските карактеристики на Полошката Котлина и околните планини создаваат предуслови за развој на земјоделството, а особено на сточарството, по што е познат овој регион.

  Полог се состои од девет општини: Боговиње, Брвеница, Врапчиште, Гостивар,Желино, Јегуновце, Маврово - Ростуше, Теарце и Тетово, од кои 7 се рурални општини и 2 се урбани. Општините бројат 184 населби, од кои 182 се рурални, со висока концентрација на население во два поголеми центри, Тетово и Гостивар и мал број други општини, карактеризирајќи го полошкиот регион со висока густина на населението во урбаните центри и големото ненаселено земјоделско и природно земјиште.

- Југозападниот плански регион опфаќа површина од 3340 км^2 или 12, 99% од вкупната површина на земјата. Релјефот на Југозападниот плански регион е планински и котлински. Преовладуваат високи планини чија надморска височина преминува и над 2000 м. Во регионот најголема е Охридско-струшката котлина сместена помеѓу планините Јабланица и Галичица,во еден дел исполнета со Охридското Езеро.

  Во ЈЗП влегуваат 9-те општини: Вевчани, Дебар, Дебрца, Охрид, Кичево, Македонски Брод, Пласница, Струга и Центар Жупа, со 38,85% рурално население[1]. Целосно рурални општини се Дебрца, Пласница и центар Жупа.

- Североисточниот регион опфаќа површина од 2310 км^2 или 8,89% од вкупната површина на земјата, а ги опфаќа општините на крајниот североисточен дел на Република Македонија, долж сливното подрачје на реката Пчиња и Крива Река

  СИР има 6 општини и тоа: Кратово, Крива Паланка, Куманово, Липково, Ранковце и Старо Нагоричане и 192

[1] Програма за развој на Југозападниот регион 2021-2026 година, страна 12, https://southwestregion.mk/web/wp-content/uploads/2021/07/FinalnaPrograma_JUGOZAPADEN_Planski_Region_2021-2026.pdf

населени места. Во неговиот состав влегуваат 192 населени места, од кои 189 се рурални населби.

- Општината Ресен се наоѓа во Преспанската Котлина, во југозападниот дел на Република Македонија и опфаќа површина од 739 км2, со 44 населени места (43 се рурални) и ниска густина на населението, 19,45 жители на км^2.

Презентираните податоци за населението се од пописот 2021 година и се однесуваат на резидентното население во разгледуваните региони.

1.2 Население

Разгледуваните региони имаат вкупно 596.305 жители и учествуваат во вкупното население во земјата со 32,47 %. Поединечното учество на населението по региони и учеството на различните старосни групи е прикажано во табелата бр. 2

Табела 2 ***Вкупно резидентно население според 5-годишни возрасни групи , по региони, Попис 2021***

	Република Северна Македонија		Југозападен Регион			Полошки Регион			Североисточен Регион			Преспа-Ресен		
	ВКУПНО	Учество воз.групи	ВКУПНО	Учество воз.групи	Учество во РСМ	ВКУПНО	Учество воз.групи	Учество во РСМ	ВКУПНО	Учество воз.групи	Учество во РСМ	ВКУПНО	Учество воз.групи	Учество во РСМ
ВКУПНО	1.836.713	100%	177.398	100%	9,66%	251.552	100%	13,70%	152.982	100%	8,33%	14.373	100%	0,78%
0-14	96.521	16,95%	8.524	15,99%	8,83%	14.370	18,64%	14,89%	7.953	16,98%	8,24%	1.848	12,86%	1,91%
15-64	104.035	65,88%	10.188	67,14%	9,79%	15.700	68,34%	15,09%	9.537	66,84%	9,17%	9.414	65,50%	9,05%
65+	114.187	17,17%	11.009	16,87%	9,64%	12.976	13,03%	11,36%	9.185	16,18%	8,04%	3.111	21,64%	2,72%

- Најголемо учество во вкупното население има Полошкиот регион,13,70%, а Југозападниот и Североисточниот регион учествуват со 8,83% и 8,24%. Регионот Полог е еден од најгусто населените региони во Македонија. Иако населението во регионот сочинува 13,7 проценти од вкупното население во земјата, се одликува со густина на населението од 104,0 жители / km2, што е 1,44 пати повеќе од просечната густина на населението во Република Македонија
- Според возрасни групи најдобар соодност има повторно полошкиот регион, 18,64% на возрасната група 0-14 години и 68,34% возрасната група 15-64 години. Југозападниот регион е со најголемо учество на возрасната група 65+ години, со 16,86%.

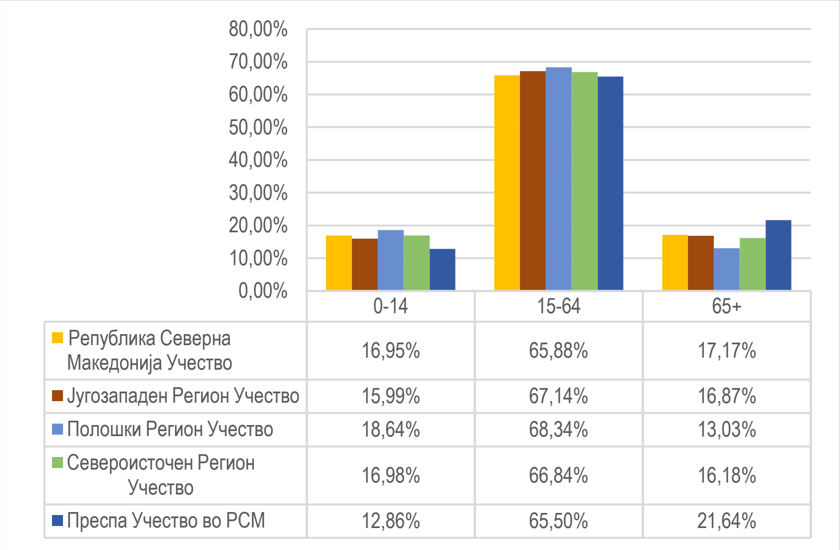

Слика 1. Резидентно население според 5-годишни возрасни групи и пол, по региони, Попис 2021

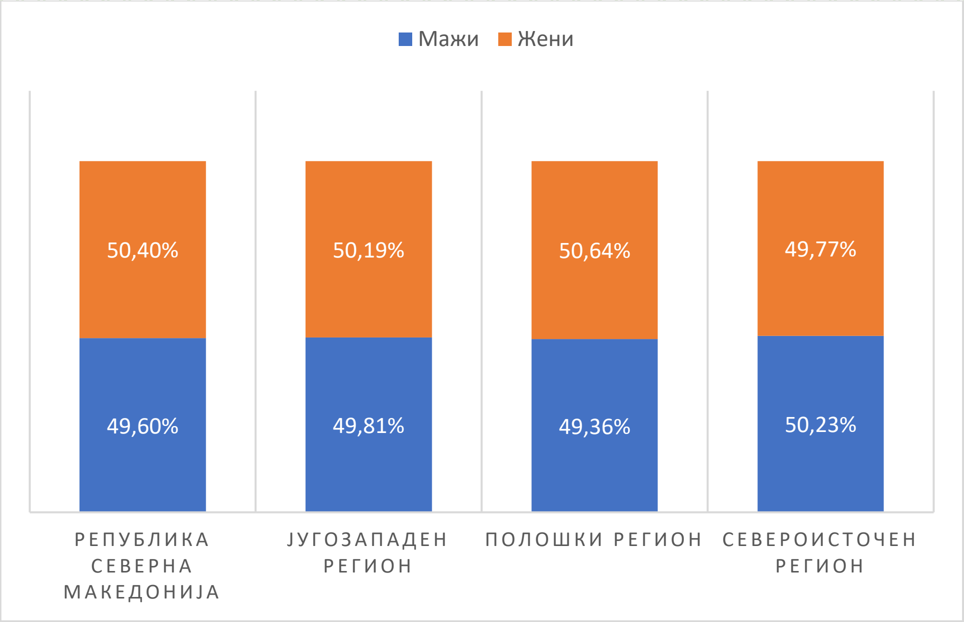

Слика 2 Население според пол, по региони, попис 2021

- Поголемо учество на мажите од просекот на земјата е во Североисточниот регион, додека поголемо учество на жените од просекот на земјата е во Полошкиот регион. (слика 2)

1.3 Економски карактеристики

1.3.1. Бруто домашен производи и инвестиции во основни средства

Уделот на БДП на трите региони (Југозападен, Полог и Североисточен) во БДП на земјата е 20,7% во 2021 година. Пораст на уделот е забележан кај БДП на ЈЗР , на 8,4% во 2021 год од 8,1% во 2019 год, а кај другите два региони уделот е речиси на исто ниво, ППР 7,4% во 2021 и 7,3% во 2019, а СИР 2021 и 4,8% во 2019 година

БДП по жител, како процент од БДП по жител МК, бележи зголемување во 2021 година во споредба со 2019 година кај сите три региони, ЈЗР од 76,5% од националниот просек во 2019 на 86,7% во 2021, ППР од 47,3% на 54% и СИР од 56,2% на 58,4%, редоследно 2019 и 2021 година

Табела 3 Бруто домашен производ, по години, по региони, 2019-2021 година

	2019				2020				2021			
	БДП, во милиони денари	Структура на БДП, РМ = 100%	БДП, по жител, во денари	БДП, по жител, МК =100	БДП, во милиони денари	Структура на БДП, РМ = 100%	БДП, по жител, во денари	БДП, по жител, МК =100	БДП, во милиони денари	Структура на БДП, РМ = 100%	БДП, по жител, во денари	БДП, по жител, МК =100
Република Македонија	692683	100,0	333551	100,0	669280	100,0	322929	100,0	720414	100,0	392230	100,0
Југозападен регион	55969	**8,1**	255123	76,5	53581	8,0	245055	75,9	60332	**8,4**	340091	86,7
Полошки регион	50890	7,3	157748	47,3	49600	7,4	153789	47,6	53301	7,4	211890	54,0
Североисточен регион	33030	4,8	187578	56,2	31721	4,7	180671	55,9	35053	4,9	229131	58,4
Вкупно трите региони		**20,2**				**20,1**				**20,7**		

Извор: МАКСТАТ

- БДП по глава на жител во Полошкиот регион е најмал процент (54% од националниот просек) и е три пати помал од БДП по глава на жител во Скопскиот плански регион[2].

[2] Програма за развој на Полошкиот плански регион 2021-2026 година, стр.12, линк пристапено на 7.04.2023 год.

- Од статистичките податоци може да се заклучи дека освен Скопскиот сите други региони имаат бруто-домашен производ под просекот на Република Северна Македонија[3]

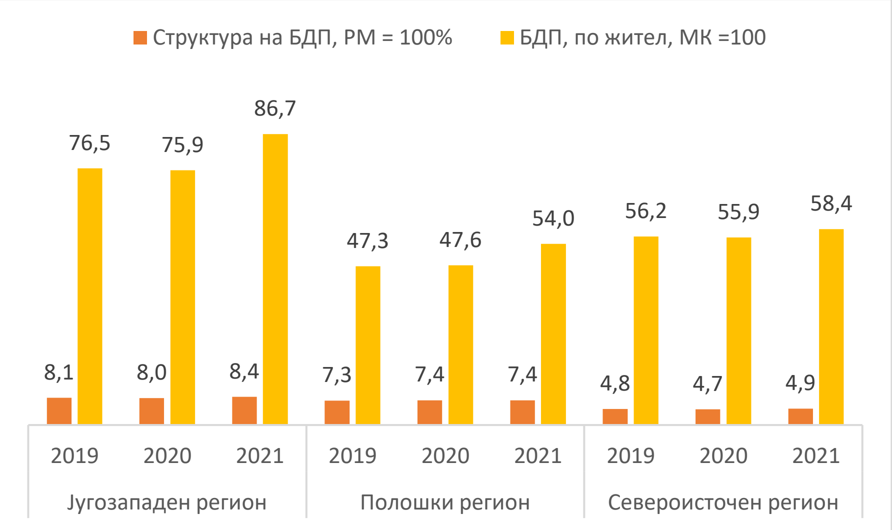

Слика 3 Структура на БДП и БДП по жител во Југозападен, Полошки и Североисточен регион, 2019-2021 година

Учеството на ИОС во БДП на регионите во периодот 2019-2021 година е помало од учество ИОС во БДП на земјата(22,5% во 2021 година). При тоа, учеството на ИОС во земјоделието во БДП е помало од националниот просек (0,58%) само во Полошкиот регион (0,34%) за разлика од ЈЗР и СИР каде учеството на ИОС во земјоделието е 0.62% и 0,74% од БДП, редоследно.

- Во Југозападниот регион учеството на ИОС во БДП бележи пад од 27,5% во 2019 на 18,9% во 2021, а учеството на ИОС во земјоделието изнесува 0,62% од БДП на регионот во 2021 и е повисоко од националниот просек (0,58%).
- Учеството на ИОС во БДП на Полошкиот регион бележи раст од 14,5% во 2019 на 18,2% во 2021, а учеството на ИОС во земјоделието изнесува 0,34% од БДП на регионот во 2021 и е пониско од националниот просек (0,58%).
- Во СИР учеството на ИОС во БДП бележи пад од 20,2% во 2019 на 19,8% во 2021, а учеството на ИОС во земјоделието изнесува 0,74% од БДП на регионот во 2021 и е повисоко од националниот просек (0,58%).

Табела 4 БДП по региони и учество на ИОС во БДП, 2019-2021 година

	Република Македонија			Југозападен регион			Полошки регион			Североисточен регион		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
БДП, во милиони денари	692.683	669.280	720.414	55.969	53.581	60.332	50.890	49.600	53.301	33.030	31.721	35.053
Структура на БДП, РМ = 100%	100,0	100,0	100,0	8,1	8,0	8,4	7,3	7,4	7,4	4,8	4,7	4,9
ИОС,во милиони денари- вкупно	145.756	144.506	162.392	15.369	10.838	11.426	7.360	5.488	9.720	6.678	4.240	6.958
Учество на ИОС во БДП-вкупно	21,0%	21,6%	22,5%	27,5%	20,2%	18,9%	14,5%	11,1%	18,2%	20,2%	13,4%	19,8%
ИОС,во милиони денари- земјоделие	4.067	3.266	4.201	368	287	373	194	219	179	160	117	260
Учество на ИОС во БДП-земјоделие	0,59%	0,49%	0,58%	0,66%	0,54%	0,62%	0,38%	0,44%	0,34%	0,48%	0,37%	0,74%

Извор:МАКСТАТ

Во 2021 година учеството на ИОС во земјоделието во бруто додадената вредност на Регионот највисоко е во Полошкиот регион (10,05%), следи СИР со 5,91% и ЈЗР со 3,2%. (табела 5).

[3] Исто, страна 12

Учеството на ИОС во земјоделието во вкупните ИОС во 2021 година повисоко е од националниот просек (2,59%) во ЈЗР (3,26%) и СИР (3,74%) а пониско во Полошкиот регион (1,84%). Учество на ИОС во земјоделието во вкупните ИОС во земјоделието во Република Северна Македонија изнесува 8,88% во ЈЗР, 6,19% во СИР и 4,26% во ППР. (Анекс: прилог табела 2)

Табела 5 Учество на ИОС на земјоделието во БДВ на регионите 2019-2021 година

	Република Македонија			Југозападен регион			Полошки регион			Североисточен регион		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Вкупно	601.462	588.081	622.858	48.598	47.080	52.162	44.188	43.582	46.083	28.680	27.872	30.306
Структура на БДВ	100	100	100	8,1%	8,0%	8,4%	7,3%	7,4%	7,4%	4,8%	4,7%	4,9%
А Земјоделство, шумарство; рибарство	56.331	57.351	52.225	1.951	1.834	1.668	5.389	5.068	4.633	1.991	1.961	1.791
Учество на земјоделие во БДВ	**9,37%**	**9,75%**	**8,38%**	**4,01%**	**3,90%**	**3,20%**	**12,20%**	**11,63%**	**10,05%**	**6,94%**	**7,04%**	**5,91%**
ИОС,во милиони денари- вкупно	145.756	144.506	162.392	15.369	10.838	11.426	7.360	5.488	9.720	6.678	4.240	6.958
Учество на ИОС во БДВ-вкупно	24,2%	24,6%	26,1%	31,6%	23,0%	21,9%	16,7%	12,6%	21,1%	23,3%	15,2%	23,0%
ИОС,во милиони денари-земјоделие	4.067	3.266	4.201	368	287	373	194	219	179	160	117	260
Учество на ИОС во БДВ-земјоделие	0,68%	0,56%	0,67%	0,76%	0,61%	0,72%	0,44%	0,50%	0,39%	0,56%	0,42%	0,86%

Извор: МАКСТАТ

1.3.2. Активни деловни субјекти

Бројот на активни деловни субјекти во анализираните региони изнесува 19.800 или 27,15% од вкупниот број на активни деловни субјекти во Република Северна Македонија, а најголемо учество имаат деловните субјекти од 1 до 9 вработени (29,11% од вкупниот број во земјата) или 87,9% од вкупниот број на активни деловни субјекти во трите региони (табела 6).

Табела 6 **Број на активни деловни субјекти според бројот на вработени, по региони, по години, состојба 31 декември**

	Република Македонија			Југозападен регион			Полошки регион			Североисточен регион			Учество 2021				
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	ЈЗР	ППР	СИР	Вкупно	Бр.на ДС
Вкупно	75.914	73.061	72.922	7.520	7.268	7.218	8.614	8.408	8.477	4.174	4.092	4.105	9,90%	11,62%	5,63%	27,15%	19.800
0 вработени или без податок	7.565	6.036	5.980	558	397	393	451	302	315	260	205	203	6,57%	5,27%	3,39%	15,23%	911
1-9	61.265	59.977	59.796	6.423	6.346	6.290	7.628	7.547	7.601	3.522	3.505	3.514	10,52%	12,71%	5,88%	29,11%	17.405
10-49	5.448	5.405	5.488	420	399	412	424	451	446	308	302	307	7,51%	8,13%	5,59%	21,23%	1.165
50-249	1.404	1.410	1.424	108	115	111	103	101	108	79	74	74	7,79%	7,58%	5,20%	20,58%	293
250+	232	233	234	11	11	12	8	7	7	5	6	7	5,13%	2,99%	2,99%	11,11%	26

Извор: МАКСТАТ

Активните деловни субјекти во секторот земјоделие изнесуваат 477 или 2,36% од вкупниот број активни деловни субјекти во регионот.

Табела 7 Учество на активни деловни субјекти од сектор земјоделие по региони

	Република Македонија			Југозападен регион			Полошки регион			Североисточен регион			Преспа			Вкупно 2021	
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	Број	%
Вкупно	75.914	73.061	72.922	7.520	7.268	7.218	8.614	8.408	8.477	4.174	4.092	4.105	468	440	434	20.234	27,75%
А Земјоделство, шумарство и рибарство	2605	2414	2363	161	141	144	197	182	187	142	131	126	25	22	20	477	20,19%
Учество на деловни субјекти од земјоделие	3,43%	3,30%	3,24%	2,14%	1,94%	2,00%	2,29%	2,16%	2,21%	3,40%	3,20%	3,07%	5,34%	5,00%	4,61%	2,36%	

Извор МАКСТАТ

Бројот на активни деловни субјекти за сите сектори на дејност, по региони дадени се во анекс преглед табелите бр.3,4,5 и 6.

1.3.3 Активно население

Активното население во анализираните региони прикажано е во табела 8. Учеството на активното население во секторот земјоделие е највисоко во областа Преспа 12,2% а најмало во СИР 1,9%. Учество на мажите е два пати поголемо од учеството на жените.

Табела 8 Активно население по региони, попис 2021

	Полог			Североисточен			Југозападен			Преспа-Ресен		
	Пол - ВКУПНО	Мажи	Жени	Пол - ВКУПНО	Мажи	Жени	Пол - ВКУПНО	Мажи	Жени	Пол - ВКУПНО	Мажи	Жени
Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	57.049	37.498	19.551	40.301	23.544	16.757	54.479	31.717	22.762	4.728	2.675	2.053
Земјоделство, шумарство и рибарство	1.671	1.335	336	766	576	190	1.201	979	222	576	465	111
Учество на земјоделство	**2,9%**	**3,6%**	**1,7%**	**1,9%**	**2,4%**	**1,1%**	**2,2%**	**3,1%**	**1,0%**	**12,2%**	**17,4%**	**5,4%**

Извор МАКСТАТ

Активното население по општини во секој регион презентирано е во анекс: преглед- табели бр.8,9 и 10.

Во презентираните податоци не се внесени регистрираните индивидуални земјоделци кои се дел од активното население во секторот земјоделие и тоа ЈЗР со 17.098 ИЗ[4], СИР 22.066 ИЗ[5] и Полог 21.198 ИЗ[6]. За потребите на истражувањето анализирани ИЗ кои се корисници на субвенции за одредени земјоделски култури.

1.4 Клучни наоди

Општи карактеристики/трендови	Потреби
Обемот на население претставува значаен фактор за развојот на Регионите	**- Популацијата треба да се стави во функција на економскиот и социјалниот развој**
Динамиката е во согласност со општите движења во рамките на РСМ, при што присутно е намалување на вкупната популација и на природниот прираст.	**- Промена на политиката на демографски развој со воведување стимулативни мерки за рамномерен демографски развој по региони и општини**
Густината на населеноста е помала од онаа на ниво на државата.	**-Позитивна развојна околност е што капацитетот на просторот може да се активира во функција на подобри услови за живеење.**
Полова структура покажува балансиран однос на ниво на Регионите, но и по општини.	**-Ваквата застапеност на машката и женската популација упатува на можности за рамноправно користење на ресурсите и почитување на половата рамноправност.**
ППР и ЈЗПР имаат просечно помлада популација во однос на РСМ, при што преовладува работоспособната популација на возраст од 15 до 64 години.	**-Погодност за вклучување во развојните процеси на работоспособната популација, и зголемување на стапката на вработените лица.**

[4] Програма за развој на Југозападниот плански регион 2021-2026 година, https://southwestregion.mk/web/wp-content/uploads/2021/07/FinalnaPrograma_JUGOZAPADEN_Planski_Region_2021-2026.pdf ,пристапено на 8.04.2023 год
[5] Програма за развој на Североисточен плански регион 2021-2026 година, https://northeastregion.gov.mk/web/wp-content/uploads/ link to document
[6] Програма за развој на Полошкиот плански регион 2021-2026 година, линк пристапено на 7.04.2023 год

Општи карактеристики/трендови	Потреби
По висината на БДП и учеството во РСМ, Регионите се на самото дно.	Неопходно е поефикасно користење на расположливите ресурси за унапредување на економскиот развој.
Во креирањето на бруто додадената вредност по сектори и дејности учеството на Регионите во РСМ е изразито ниско. Учеството на земјоделието во БДВ на регионите (освен во ППР) е помало	Ваквата состојба упатува на потреба од подинамичен развој посебно во следниве сектори: Информации и комуникации, градежништво и земјоделство, шумарство и рибарство.
Учеството на инвестициите во основни средства во земјоделието бележат подинамичен пораст во однос на РСМ, но сепак тие се на многу ниско ниво во однос на учеството на земјоделието во БДВ	Поголема промоција на инвестиции во земјоделието и понуда на програми за финансирање на ИЗ и земјоделските задруги.
Преовладуваат деловни субјекти од 1 до 9 вработени.	Позитивниот тренд на отворање на МСП треба да продолжи и да се стимулира. Исто така, треба да се подобри деловната клима за да не се затвораат бизнисите.
Ниска искористеност на работна сила во Регионите.	Отворање на процесите за подобрување на користењето на релативно - младото и бројно активно население и работна сила.
Стапката на невработеност во регионите е повисока во однос на РСМ.	Зголемување на вработеноста и намалување на стапката на невработеност, преку ревитализација на капацитетите, и отворање на нови работни места.

2. Потенцијал за развој на земјоделството

Потенцијалот за развој на земјоделството е анализиран според земјоделската површина, производството на земјоделски производи и поддршката на релевантните институции презентирана во стратешките документи.

2.1 Земјоделски површини

Разгледуваните региони учествуваат со 37,5% во земјоделската површина во РСМ (најголемо е учеството на ППР со 172.595 хектари) , а со 34,6% во вкупната обработлива површина во РСМ (најголемо е учеството на СИР со 75.876 хектари), табела 9.

Во разгледуваниот период 2019-2021 година забележан е тренд за намалување на земјоделската и вкупната обработлива површина во СИПР, а благо пораст во ППР и ЈЗПР. Истиот тренд го следат и општините од соодветните региони. (анекс: преглед-табели 10,11,12,13 и 14)

Табела 9 **Земјоделски површини по категории на користење, во хектари, по региони во 2021 година**

	РСМ	ППР	СИР	ЈЗР	Преспа	Вкупно	Учество во РСМ
Земјоделска површина	**1.259.996**	**172.595**	**141.031**	**135.688**	**22.834**	**472.148**	**37,5%**
Вкупна обработлива површина	516.733	41.482	75.876	50.116	11.148	178.622	34,6%
Ораници и бавчи	416.714	30.189	62.097	39.818	6.745	138.849	33,3%
Овоштарници	16.942	964	1.481	2.238	3.335	8.018	47,3%
Лозја	23.776	44	1.334	609	130	2.117	8,9%
Ливади	59.301	10.285	10.964	7.451	938	29.638	50,0%

Извор МАКСТАТ

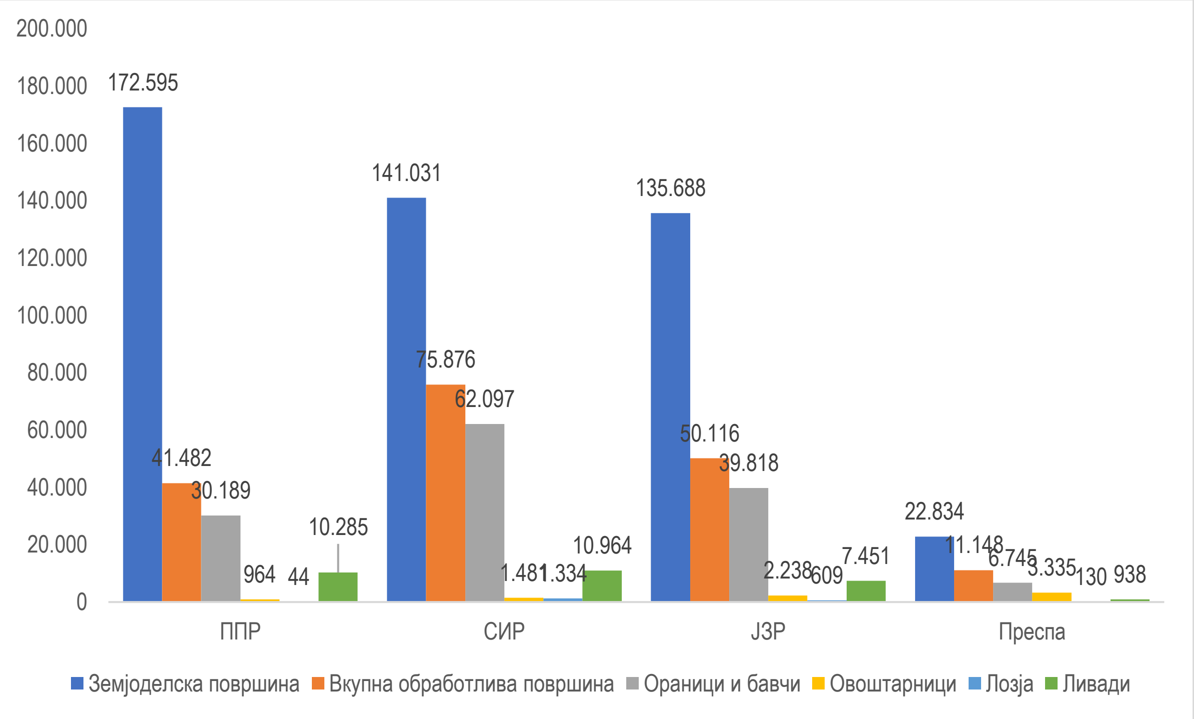

Слика 4 ***Земјоделски површини по категории на користење, во хектари, по региони во 2021 година***

ЈЗПР (преглед-табела 12)

- ЈЗПР има вкупно 135.668 хектари, или 10.77% од земјоделските површини во РСМ (1.259.996 ha), а обработливата површина е 50.116 ha или 9.7% од онаа на ниво на РСМ. Ова значи дека обработливите површини во ЈЗПР се нешто помали во однос на вкупната земјоделска површина.
- По општини најголеми земјоделски површини има општината Кичево, по што следат: Охрид, Струга, Македонски Брод, Дебрца и Дебар, а забележително помали се површините во Центар Жупа, Пласница и Вевчани.
- Вкупната површина на искористеното земјоделско земјиште изнесува 45.2% од обработливото земјиште и постои голем простор за интензивирање на земјоделието и обработка на необработените површини.

СИПР (преглед-табела 13)

- Во Североисточниот регион три општини,Липково, Старо Нагоричане и Ранковце, се рурални општини, каде населението доминантно се занимава со земјоделие. Иако другите три општини Кратово, Крива Паланка и Куманово се урбани сепак голем број од населението покрај тоа што работи во приватни компании или јавни институции, имаат дополнителна дејност во земјоделието.
- Во рамките на Североисточниот регион вкупно има 141.031 хектари земјоделска површина од што 53,8% проценти или 75.876 хектари е обработлива површина, додека 46,19% проценти или 65.155 хектари се пасишта. Вкупната обработлива површина доминантно се состои од ораници и бавчи (81,84%) или 62.097 хектари, 1.95% овоштарници или 1481 хектари, лозја 1.76% или 1.334 хектари и ливади 14.44% или 10.964 хектари. Во споредба со 2019 година, има намалување на земјоделската површина за 2.662 хектари и на вкупната обработлива површина за 2.529 хектари.
- Во споредба со останатите региони Североисточниот регион се наоѓа на второ место по вкупна обработлива површина, зад Пелагонискиот регион,. Ова всушност покажува дека Североисточниот регион има голема обработлива површина која може да служи како силен потенцијал за развој на земјоделието.

Полог (преглед-табела 11)

- Полошкиот регион располага со 172.595 хектари земјоделско земјиште од што 24,0 % или 41.482 хектари се обработливи површини, а 76,0 % или 131.113 хектари се пасишта. Од обработливите површини во овој регион доминираат ораници и бавчи со 30.189 ха, овоштарници има 964 хектари, лозја само 44 хектари и ливади се над 10 285 хектари.
- Учеството на обработлива површина бележи благ пад во споредба со 2019 година, што укажува на потенцијал за зголемување на обемот на земјоделско производство.

Преспа-Ресен (преглед-табела 14)

- Располага со 22.834 хектари земјоделско земјиште од што 48,8 % или 11.148 хектари се обработлива површина, од кои доминираат ораници и бавчи, 6.745 ха, а следат овоштарници со 3.335 ха, ливади со 938 ха и лозја со 130ха.
- Постои благ тренд на пораст на вкупната обработлива површина за 10 ха, споредено со 2019 година.

2.2 Земјоделско производство

Анализата на земјоделското производство го опфаќа производството на житни, индустриски и градинарски култури, овошје и грозје, како и нивното учество во производството на РСМ.

Табела 10 Учеството на производство на одделни житни, индустриски и градинарски посеви во тони по региони

	Република Македонија		Југозападен			Полошки			Североисточен		
	2021	Индекс 2021/19	2021	%.2021	Индекс 2021/19	2021	%.2021	Индекс 2021/19	2021	%.2021	Индекс 2021/19
Пченица	243.676	101,57	13.473	5,53%	106,10	20.268	8,32%	101,48	35.394	14,53%	78,19
Пченка	130.769	90,01	13.790	10,55%	115,70	33.600	25,69%	91,88	7.047	5,39%	113,06
Тутун	24.329	92,74	130	0,53%	90,91		0,00%		181	0,74%	93,30
Компир	178.233	94,29	19.241	10,80%	113,18	35.597	19,97%	90,67	13.265	7,44%	93,34
Кромид	63.861	107,67	544	0,85%	119,30	6.915	10,83%	98,18	2.112	3,31%	96,00
Домати	154.164	101,19	1.034	0,67%	114,38	11.417	7,41%	99,02	3.263	2,12%	105,74
Пиперки	222.926	120,21	1.100	0,49%	110,33	11.435	5,13%	90,78	2.683	1,20%	93,32
Краставици	52.950	103,78	131	0,25%	113,91	574	1,08%	81,07	210	0,40%	218,75

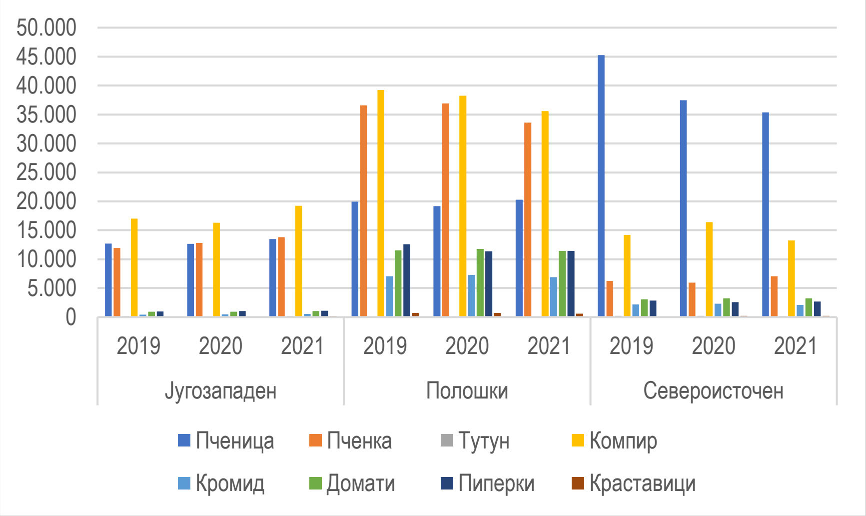

Слика 5 **Производство на одделни житни, индустриски и градинарски посеви во тони, по години, по региони**

Производството на културите наведени во табела 10 во период 2019-2022 година е на исто ниво со мали промени од година во година. (преглед-табела 15).

Табела 11 Производство на овошје и грозје во тони, по години, по региони

	РСМ		Југозападен			Полошки			Североисточен			Ресен		
	2021	Индекс 2021/2021	2021	Учество во РСМ 2021	Индекс 2021/2021	2021	Учество во РСМ 2021	Индекс 2021/2021	2021	Учество во РСМ 2021	Индекс 2021/2021	2021	Учество во РСМ 2021	Индекс 2021/2021
Цреши	4.716	78	1.150	24,39%	93,42	503	10,67%	100,00	172	3,65%	84,73	156	3,31%	27,23
Вишни	8.372	96	686	8,19%	85,43	798	9,53%	95,91	109	1,30%	78,99	147	1,76%	38,18
Кајсии	2.584	43	126	4,88%	99,21	34	1,32%	44,74	198	7,66%	61,11	3	0,12%	60,00
Јаболка	92.863	105	16.738	18,02%	115,01	4.840	5,21%	83,58	1.390	1,50%	64,41	60.437	65,08%	111,40
Круши	6.631	82	1.269	19,14%	112,80	441	6,65%	75,77	601	9,06%	62,15	52	0,78%	133,33
Сливи	27.031	84	5.993	22,17%	109,28	863	3,19%	73,07	2.383	8,82%	74,87	500	1,85%	111,36
Праски	6.205	52	747	12,04%	124,50	38	0,61%	66,67	100	1,61%	66,23	114	1,84%	70,37
Ореви	4.667	93	780	16,71%	129,35	639	13,69%	88,38	441	9,45%	103,28	261	5,59%	81,56
Грозје	269.131	104	7.371	2,74%	145,82	468	0,17%	99,57	13.261	4,93%	159,48			

ЈЗПР е карактеристична просторна целина позната по производството на цреши, која е брендирана и позната пошироко. Производството е релативно високо бидејќи ЈЗПР со (1.150 t.) во вкупното производство на РСМ (4.716t.) учествува со 24,39%. По производството на јаболка учеството е 18,02%, кај крушата со 19,14% ореви е 16,71%, а кај сливата со 22,17% %. Другите производи имаат забележително помало учество.

СИПР има најголемо учество во производството на ореви (9,45%), круши (9,06%), и сливи (8,82%), додека останатите овошја незначително учествуваат во вкупниот обем на производство во Република Северна Македонија.

Учеството на ППР над 10% се забележува кај цреште (10,67%)и оревите (13,69%. Останатите производи се со под 10% учество во вкупното производство на СРМ.

Во областа Преспа доминира производство на јаболка со 65,08% од вкупното производство на РСМ, а оревите учествуваат со 5,59%.

Во производството на овошје и грозје се забележува ист тренд во сите региони на благ пад на производство освен кај црешите каде падот е 22% (преглед табела 16).

2.3 Сточен фонд

Развојот на сточарството во разгледуваните региони е презентиран преку сточниот фонд и производство на млеко.

Табела 12 **Вкупен број на добиток, живина и пчелни семејства, и учество по региони-2021 година**

	РСМ		**Југозападен регион**			**Полошки регион**			**Североисточен регион**		
	2021	**Индекс 2021/2019**	**2021**	**Индекс 2021/2019**	**Учество во РСМ**	**2021**	**Индекс 2021/2019**	**Учество во РСМ**	**2021**	**Индекс 2021/2019**	**Учество во РСМ**
Коњи	11.140	124,44	1.590	85	14,27%	1.237	146	11,10%	121	34,87	1,09%
Говеда	177.622	81,56	13.521	63	7,61%	34.027	73	19,16%	22.875	87,53	12,88%
Свињи	186.146	137,10	18.954	110	10,18%	4.372	47	2,35%	25.675	153,65	13,79%
Овци	633.281	92,51	119.059	63	18,80%	81.362	93	12,85%	26.202	55,71	4,14%
Кози	75.753	86,49	15.066	90	19,89%	11.307	174	14,93%	4.075	47,19	5,38%
Живина	1.484.025	95,00	205.921	68	13,88%	132.771	79	8,95%	159.857	95,63	10,77%
Пчелни семејства	92.968	96,70	2.796	26	3,01%	17.426	71	18,74%	30.144	104,46	32,42%

Во периодот 2019-2021 година вкупниот број на добиток го следи националниот тренд на намалување на добитокот, живината и пчелни семејства, а зголемување на бројот на коњи и свињи (преглед-табела 18).

- Од табеларниот преглед може да се види дека во ЈЗПР бројот на коњи и говеда перманентно се намалува, а кај свињите динамиката е нестабилна, исто како и кај живината, овците и козите. Бројот на пчелни семејства постојано е во опаѓање..
- Североисточниот регион има најголемо учество со пчелни семејства (32.42%), потоа свињи (13,79%), па говеда (12.88%), живина со 10.70% и кози со 9.86%. Коњите и овците како добиток незначително учествуваат во рамките на овој регион. Раст во 2021 година има само во бројот на свињи и пчелни семејства, 53.65% и 4,49% редоследно.
- Сточарското производство во Полог покажува доминантно учество преку говедата (најмногу млечни крави), овците и живината. Молзните крави и овците имаат посебно значење на овој регион со развиена традиција за млечни производи. Овчарството е традиционално за овие краишта со познатата шарпланинска раса и шарското сирење. Во поледните три години бројот на говеда и овци има пад од 27% и 7% редоследно, но сешто учеството е високо и во 2021 година изнесува 19,6% % од вкупниот број на говеда во државата односно 12,85% од вкупниот број на овци во државата. Исто така козите и

коњите се во подем со 14,95% и 11,1% од вкупното учество во државата.

Ваквите движења бараат сериозен однос и зголемување на поддршката во сточарството во разгледуваните региони, што првостепено подразбира воведување дополнителни стимулативни мерки.

Табела 13 Производство на млеко и учество на регионите во 2021 год.

	РСМ		Југозападен регион			Полошки регион			Североисточен регион		
	2021	Индекс 2021/2019	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ
Број на молзни крави	106.632	93,78	7.300	61	6,85%	19.499	81	18,29%	15.434	93	14,47%
Просек по молзна крава, литри	3.062	89,06	2.154	73	70,35%	3.915	107	127,86%	1.936	77	63,23%
Производство на кравјо млеко, '000 литри	326.523	83,53	15.726	44	4,82%	76.343	87	23,38%	29.873	72	9,15%
Број на молзни овци	487.254	95,07	82.974	62	17,03%	59.068	101	12,12%	21.449	57	4,40%
Просек по молзна овца, литри	71	104,41	68	148	95,77%	62	68	87,32%	177	133	249,30%
Производство на овчо млеко, '000 литри	34.811	99,21	5.603	92	16,10%	3.641	69	10,46%	3.799	76	10,91%
Број на молзни кози	60.552	98,67	10.170	98	16,80%	9.539	242	15,75%	3.164	53	5,23%
Просек по молзна коза, литри	273	99,27	223	63	81,68%	221	62	80,95%	346	185	126,74%
Производство на козјо млеко, '000 литри	16.538	98,06	2.263	61	13,68%	2.113	151	12,78%	1.094	97	6,62%

Во разгледуваниот период забележан е пад кај бројот на молзни крави, молзни овци и молзни кози. Најголемо учество во производството на кравјо млеко има Полошки регион (23,38%), во споредба со СИПР и ЈЗПР, (9,15% и 4,82%). Во производството на овчо млеко најголемо е учеството на ЈЗПР (16,10%), а речиси исто учество имаат СИПР и ППР (10,91% и 10,46%)

(+) Позитивна тенденција во ППР е зголемувањето на просекот по молзна крава, раст од 7% во однос на 2019 година и 27,86% (3.915 литри) над националниот просек (3.062 литри по молзна крава). Исто така, се забележува зголемување на бројот на молзни овци и молзни кози (1% и 142%), но сеуште не е постигнат просекот на литри на национално ниво (71 литри по молзна овца и 221 литри по молзна крава) (табела 13)

(+) Позитивна тенденција во ЈЗПР е порастот на просекот литри по молзна крава (48%) и покрај падот на бројот на молзни овци (преглед табела 19)

(+) Позитивен тренд во СИПР е зголемување на просекот литри по молзна овца (33%) и молзна коза (85%).

Наведените наоди укажуваат дека во производителите на млеко ги организираат своите капацитети за зголемување на просекот литри за поголема профитабилност во работењето.

2.4 Индекси на цени на аутпути и инпути во земјоделието

За согледување на можностите за искористување на потенцијалот на разгледуваните региони, се направи анализа на цените на оутпутите и инпутите во земјоделското производство.

На слика 6 презентирани се индексите вкупниот аутпут и инпут во земјоделството (2015 год=100), каде се забележува дека поголем раст на цените на инпутите (41,9%) во однос на цените на аутпутите (1,8% на вкупниот аутпут и 8,2% на вкупниот аутпут без зеленчук, овошје и грозје). Овој пораст е помал и од вкупниот индекс на цените на индустриските производи (38,8%)

Ваквата неповолна состојба во цените на аутпутите и инпутите во земјоделството има влијание во намалување на производството на земјоделски производи (презентирани во точка 2.2) и намалувањето на сточниот фонд во разгледуваните региони (точка 2.3).

За искористување на потенцијалот на регионот потребно е за главните земјоделски производи на регионите да се следат индексите на оутпутите и инпутите во земјоделието, за да може да се намалат овие разлики кај производите со голем потенцијал (преглед табела 20 и 21, одбележани аутпути и инпути со потемни букви).

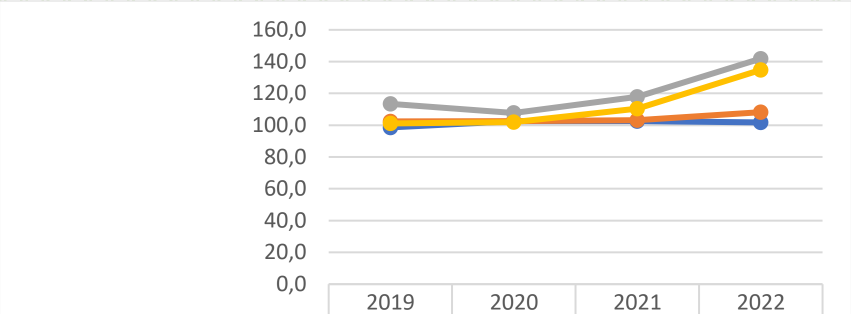

	2019	2020	2021	2022
Вкупен аутпут	98,6	102,5	102,6	101,8
Вкупен аутпут без зеленчук и овошје и грозје	102,4	102,5	103,1	108,2
Вкупен инпут	113,5	107,7	117,9	141,9
Вкупен индекс на цени на индустриски производи	101,1	101,9	110,5	134,8

Слика 6 Индекси на цени на вкупниот аутпут и инпут во земјоделството, 2015=100, годишни

2.6 Индивидуални земјоделски стопанства и корисници на субвенции

Регистрираните индивидуални земјоделци кои се дел од активното население во секторот земјоделие и тоа ЈЗР со 17.098 ИЗ[7], СИР 22.066 ИЗ[8] и Полог 21.198 ИЗ[9] или 60.362 вкупно индивидуални земјоделски стопанства (ИЗС) во 3 -те региони. Овие податоци за потребите на истражувањето беа споредени со бројот на индивидуални стопанства кои се предмет на субвенции од страна на МЗШВ како и вкупната земјоделска површина што е предмет на субвенции.

Табела 14 Субвенции за земјоделски производи, по ИЗС и хектари, 2022 год

Производи за субвенции	ИЗС	Хектари/број
Полјоделски производи (житни култури и добиточна храна)	16.477	17.300
Градинарски производи	2.301	882
Овошје без грозје	504	475
Говеда-број	1.307	14.782
Овци-број	1.268	238.486
Вкупно	21.857	18.657ха

Извор МЗШВ податоци од веб страната

Базата на податоци за примателите на субвенции е анекс на извештајот во ексел документ за понатамошно користење на проектниот тим за идентификување на целни групи за производите што ќе бидат предмет на поддршка во рамки на проектот.

[7] Програма за развој на Југозападниот плански регион 2021-2026 година, https://southwestregion.mk/web/wp-content/uploads/2021/07/FinalnaPrograma_JUGOZAPADEN_Planski_Region_2021-2026.pdf ,пристапено на 8.04.2023 год
[8] Програма за развој на Североисточен плански регион 2021-2026 година, https://northeastregion.gov.mk/web/wp-content/uploads/ link to document
[9] Програма за развој на Полошкиот плански регион 2021-2026 година, линк пристапено на 7.04.2023 год

2.5 Клучни наоди

Општи карактеристики/трендови	Потреби
Високо ниво на застапеност на земјоделски површини во сите региони но нивната искористеност е слаба. Тренд на намалување на обработлива површина	- Поддршка за обработка на земјиштето од мал посед, интензивирање на земјоделието и обработка на необработените површини.
Се зголемување на производството и учеството на пченка, компир и кромид, во сите три региони	-Поддршка за зголемување на обемот на производство и поместување во ланец на вредности, повисока обработка и директен пристап до пазарите
Пад на производство на овошје, но сеуште големо учество имаат цреште, сливите и крушите во трите региони и јаболката во Преспа.	-Поддршка за зголемување на обемот на производство и поместување во ланец на вредности, повисока обработка и директен пристап до пазарите
Сточниот фонд во опаѓање, како по број, така по видови. Особено кај пчелни семејства. Големо учество на говедата, овците, свињите и козите	Поддршка за зголемување на сточниот фонд и поттикнување на повисока обработка на месото, како и воведување етикета за квалитет за подобар настап на пазарот
И покрај падот на бројот на молзни говеда, овци и кози, Позитивна тенденција во зголемувањето на просекот на литри млеко по молзна крава, овца и коза	-промоција на успешни примери и поддршка на ИЗ да го зголемуваат производството на млеко, како и поддршка на здружување за изработка на производи од млеко со етикети за квалитет.
Неповолна состојба во цените на аутпутите и инпутите во земјоделството влијае во намалување на производството на земјоделски производи и профитабилноста на ИЗ	-Надградба на системот на субвенции за намалување на диспаритетите во цените, особено кај производите со најголем потенцијал за зголемено производство

3. Институции и програми за поддршка на земјоделието

Во овој дел се прави преглед на програми кои опфаќаат поддршка на земјоделието и стратешки документи за регионите во кои се предвидува поддршка на земјоделието.

3.1 Програми за поддршка

Оперативен план за активни програми и мерки и услуги на пазарот на трудот

Оперативниот план за вработување опфаќа повеќе мерки за поддршка на вработувањето. Во 2020 година[10], со поддршката се реализирани следните резултати:

- 1.364 лица формирале сопствен бизнис преку мерката самовработување со 5.000 евра грант
- 2.218 правни субјекти поддржани со субвенционирање на плати за 2.853 невработени лица
- 552 нововработени лица со мерката вработувања и раст на правни субјекти;
- 114 обучени невработени лица со мерката обука за познат работодавач и вработени 61 лице, 16 лица обучени за стручни квалификации; и 105 учесници на стручни обуки според барањата на работодавачите;
- 281 лица обучени за 17 побарувани занимања, и 50 лица за возачи;
- 120 лица обучени за напредни ИТ вештини и 60 лица обучени за дигитален маркетер, графички дизајнер и веб девелопер.
- 1.544 лица вклучени во мерката практикантство.

Во опфатот на невработените во горенаведените мерки посебно се искажани податоците за ранливите групи, млади до 29 години, жени и лица со попреченост. *Меѓутоа, за сите мерки со исклучок на мерките за самовработување и субвенционирање на плати, недостасуваат податоци за опфатот на невработените лица по плански региони.,како и по сектори за анализа на поддршката на секторот земјоделие.*

Програмата за конкурентност, иновации и претприемништво

Програмата за конкурентност, иновации и претприемништво на Министерството за економија во 2021 година вклучи мерки за поддршка на вработувањето за зелени и дигитални работни места.

- 101 претпријатие субвенционирано (50% од трошоците, а најмногу до 400.000, денари) за набавка и инсталација на фотоволтаични панели.. Вкупен буџет 30.700.000 денари, за поддршка на максимум 76 фирми.
- Финансиска поддршка на женско претприемништво,. Вкупен буџет за мерката е 4.000.000 денари ко-финансирање изнесува максимум 150.000 денари по фирма.
- Развивање и имплементација на проекти за дигитална трансформација на претпријатијата од преработувачка индустрија (50% од вкупните трошоци, а најмногу до 200.000,00 денари). Вкупен буџет 6.000.000 денари, за 30 фирми.
- Поддршка на проекти за Кластери за иновативен и меѓународно ориентиран бизнис (60% од вкупните трошоци, а најмногу до 240.000,00 денари). Вкупен буџет 4.800.000 денари за 20 фирми.
- Кофинансирање на трошоците за набавка на опрема за обука (60% од вкупните трошоци а најмногу до 480.000,00 денари). Вкупно 3.000.000 денари.

[10] Годишен Извештај на АВРСМ за 2020 година

- Воведување на системи за квалитет, ИСО и ХАЛАЛ стандард (50% од трошоците, а најмногу до 200.000,00 денари) и сертификат за општествена одговорност SA 8000 (до 120.000,00 денари). Вкупен буџет 4.000.000 денари
- Кофинансирање на трошоците за соработка со истражувачки установи (за воспоставување партнерства со високо образовни и истражувачки институции за развој на иновативни производи во висина до 200.000 денари. Вкупен буџет 3.000.000 денари

Останатите мерки од програмата опфаќаат поддршка на претпријатијата за подобар пазарен настап и развој на нови производи.

Програма за поддршка на претприемништвото, конкурентноста и иновативноста[11] што ја спроведува Агенцијата за поддршка и промоција на претприемништвото во 2021 година ги нуди следните услуги за МСП:

- Ваучери за користење на консултантски совети и услуги за 40 МСП (50% од цената, а најмногу до 45.000,00 денари); Вкупен буџет 1.500.000 денари
- Менторски услуги за подобрување на производствениот процес на претпријатијата (најмногу 220.000,00 денари по претпријатие). Вкупен буџет 2.200.000 денари
- Обуки за МСП за зголемување на конкурентноста на домашниот и странскиот пазар.

Отсуствуваат мерки насочени кон земјоделието. Меѓутоа постои можност земјоделските задруги да се јават како корисници на програмата, како корисници на ваучери за стручни и менторски услуги.

Програма за развој на туризмот

Програмата за развој на туризмот[12] на Министерството за економија за 2021 година покрај другите мерки обезбедува поддршка на претпријатија од туризмот за:

- Субвенции за дигитализација на туристичкиот сектор (ко-финансирање на 60% од трошоците за набавка на софтверски решенија, а најмногу до 5.000 евра)

Не постојат мерки за поддршка на рурален туризам.

Програмите за рурален развој и ИПАРД

Програмата ИПАРД 2021-2027[13] во вкупна вредност од 128.073.333 евра опфаќа четири мерки за поддршка на земјоделието и руралниот развој: (1)инвестиции за материјални средства на земјоделски стопанства (38,8 милиони евра); (2)инвестиции во материјални средства за преработка и маркетинг на земјоделски и рибни производи (39,7 милиони евра); (3) инвестиции во рурална јавна инфраструктура (16,7 мил. Евра); (4) диверзификација на фармите и развој на бизниси (24.4 мил.евра) (5) мерки за агро- околина, климатски промени и органско производство (1,6 милиони евра Во сите горе наведени мерки како погодни апликанти се наведени земјоделските задруги..

Користењето на средствата од програмата е со аплицирање на објавени повици специфицирани според мерката, активности и трошоци што ќе се финансираат.

Програмата за рурален развој се носи на годишно ниво и вкупната вредност на програмата за 2023 година изнесува 1.346.366.000 денари (22 мил евра). Таа опфаќа поддршка за млади земјоделци, поттикнување на земјоделското производство, инвестиции за модернизација на земјоделското производство и воведување на нови производи, како и економско здружување на индивидуалните земјоделски стопанства за вршење на стопанска дејност.

[11] http://apprm.gov.mk/content/Documents/Programa_2021.pdf
[12] https://economy.gov.mk/doc/2903
[13] http://www.ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp

Двете програми стимулираат формирање на земјоделски задруги; Брендирање и маркетинг на производи; циркуларна економија, обновливи извори на енергија, енергетска ефикасност, социјална инклузија со фокус на млади, жени и ранливи групи. Поточно може да претставуваат дополнителна поддршка на активностите на проектот.

Средства од програмите за развој на земјоделието во 2023 година[14]

1.Програма за финансиска поддршка на земјоделието во 2023 година во износ од 6.437.634.000,00 денари

Во оваа програма се предвидени директни плаќање за растително производство 2.000.000.000,00 денари и сточарско производство 1.000.000.000,00 денари, како и мерки за дополнителна поддршка за развој на земјоделието (трошоци за горива за земјоделска механизација 360.000.000,00 денари

2. Програма за финансиска поддршка на руралниот развој во 2023 година во износ од 1.346.366.000 денари

Предвидени се два вида на поддршка:

- Финансиска во износ од 1.085.500.000,00 денари со 20 мерки, од кои позначајни за проектот се: инвестиции за модернизација на земјоделски стопанства (680.500.000,00 денари); и **економско здружување на земјоделски стопанства за заедничко вршење на земјоделска дејност (8.400.000,00 денари).Втората мерка (131 од програмата за рурален развој е дизајнирана за да се помогне формирањето на нови земјоделски задруги.**

-Техничка во износ од 230.192.340,00 денари, со 10 мерки, од кои позначајни се: учество на саеми и организација на промотивни настани вон РСМ (40.000.000,00 денари); маркетинг на земјоделски производи и преработени земјоделски производи (35.940.000,00 ден);

3. Програма за поддршка на развојот на земјоделските задруги на Владата на РСМ[15] за 2023 година во износ од 20.000.000,00 денари

Ова е нова програма, која за прв пат е донесена 2023 година и со нејзиното спроведување се очекува системско подобрување на работењето на земјоделските задругите и развој на задругарскиот сектор со зголемување на нивната пазарна конкурентност.

Висината на финансиската поддршка согласно Програмата за поддршка на развојот на земјоделските задруги за 2023 година изнесува најмногу до:

- 700.000,00 денари по корисник за инвестиции за примарно земјоделско производство за трошоци за набавка на механизација и опрема, и

- 1.500.000,00 денари по корисник со за инвестиции за преработка на земјоделски производи за трошоци за набавка на опрема, маркетинг услуги и услуги за достигнување на стандарди.

4. Програма за финансирање на земјоделски производители на храна за 2023 година во износ од 35.000.000,00 денари

Програмата поддржува регистрирано земјоделско стопанство до максимален износ од 600.000,00 денари (90% трошоци за опрема и 10% трошоци за ангажирање стручно лице)

5. Програма за поддршка на социјалната сигурност на жените кои вршат земјоделска дејност за 2023 година во износ од 4.000.000,00 денари

[14] Пристап до разгледуваните програми на следниот линк

[15] Министерство за Земјоделие, Шумарство и водостопанство „Програмата за поддршка на развојот на земјоделските задруги за 2023 година "„Службен весник на Република Северна Македонија" бр. 97/23.

Програмата ги поддржува жените кои вршат земјоделска дејност и имаат статус на осигуреник-индивидуален земјоделец за породилно отсуство.

Напомена: Ова е преглед на 5-те програми кои се релевантни за проектот од вкупно 13 програми за поддршка на земјоделието што ги спроведува МЗШВ(пристап преку линкот во фуснотите)

Фонд за технолошки развој и иновации

ФИТР во периодот 2015-2020 година има доделено грантови во висина од 30 милиони евра за инструментите од програмата за работа. Во 2021 година доделени се средства со следните намени:

- Кофинансирање на грантови за комерцијализација на иновации[16] (50% од проектните трошоци);
- Кофинансирање грантови за "Стар-ап и Спин-оф 2'- компании[17], (90% од трошоците на проектот, а најмногу до 40.000 евра, за компании не постари од 3 години и 85% од трошоците, а најмногу до 60.000 евра, за компании не постари од 3 до 6 години);
- Кофинансирање грантови за технолошки развој за забрзан економски раст[18] (70% од трошоците за купување на нова технологија, а најмногу до 85.000 евра);.
- **Дигитализација на земјоделието,[19] (90% од трошоците, а најмногу до 25.000 евра).**

Овие повици директно влијаат на креирање на работни места во земјоделието.

Кредитни линии

Постојат кредитните линии кои нудат финансиски продукти за поддршка на претпријатијата, а кои се менаџираат преку Развојната Банка на Република Северна Македонија во износ од 16,5 милиони евра за 2021 година.[20] . Две од нив се однесуваат на поддршка на претпријатијата за преструктурирање во време на КОВИД кризата.

- Бескаматна кредитна линија за микро, мали и средни претпријатија (за период до 42 месеци со грејс период од 12 месеци, без административни трошоци за обработка на кредитот);[21]
- Кредит за МСП за трајни обртни средства (1,6% каматна стапка, период до 3 години и 6 месеци грејс период);[22]
- **кредит за поддршка на земјоделството и агроиндустријата - примарно производство, преработка и извоз - преку комерцијалните банки или директно преку РБСМ**
- Кредитна линија на ЕБРД за ЕЕ на домаќинствата која се реализира преку комерцијалните банки.[23]

Отсуствуваат извештаи за користењето на овие кредитни линии по плански региони.

---

16 https://fitr.mk/komercijalizacija2021/
17 https://fitr.mk/wp-content/uploads/2021/06/Faza-na-aplikacija-TR-za-startapuvaj3-Juni-2021.pdf
18 https://fitr.mk/wp-content/uploads/2021/10/kofinansiranje-tabela_04_1210.pdf
19 https://fitr.mk/wp-content/uploads/2021/11/Digitalization-of-Agriculture-2.pdf
20 https://www.mbdp.com.mk/mk/
21 https://www.mbdp.com.mk/mk/kreditiranje/kovid-4
22 https://www.mbdp.com.mk/mk/kreditiranje/msp
23 . https://ebrdgeff.com/macedonia/mk/

Донаторски програми и проекти

Активни донаторски програми и проекти во РСМ, поврзани со креирање на зелени и дигитални работни места се:

- EDGE (проект за економски развој, управување и раст на претпријатијата). Активностите на основната компонента промовираат регионализација, ги намалуваат бариерите за трговија и го поддржуваат растот на МСП во три клучни синџири на вредности (овошје и зеленчук; дојдовен еко/агро/културен туризам; и текстил и преработка на дрво/производство на мебел). Сите основни активности вклучуваат учесници од најмалку две земји;[24]
- E4E (Образование за вработување). Најпопуларниот инструмент што E4E го користи за финансиска поддршка е фондот каде што апликантите можат да добијат целосна финансиска поддршка за развој на наставни, програми и обуки. Целта на фондот е да им помогне на компаниите да обезбедат висококвалитетна работна сила приспособена на нивните потреби на брз начин;[25]
- Програмата за зголемување на пазарната вработливост има за цел да создаде 2.706 нови и поквалитетни работни места преку развој на приватниот сектор во избраните сектори со висок раст, меѓу кои е ИТ, земјоделието и туризмот. Поддршката се однесува на стручни совети, обуки за потребните вештини и пристап до финансии.. Ова ќе придонесе за повеќе невработени или недоволно вработени сила во Северна Македонија, особено млади и жени, да добијат одржливо, пристојно вработување или самовработување и да заработат повисоки приходи;[26].

Клучни наоди

Општи карактеристики/трендови	Потреби
Програмите се фокусирани на поддршка на претпријатијата, поддршката на земјоделскиот сектор се испорачува само до претпријатија од земјоделскиот сектор	**-Вклучување на земјоделските задруги во програмите на другите министерства и владини агенции, како и во програмите на донаторите**
Најголема поддршка обезбедуваат ИПАРД и Програмата за рурален развој (годишна). Пристапот до финансиска поддршка бара добро познавање на административните процедури за аплицирање на мерките	**-Поддршка на ИЗ за информирање и пристап до програмите, како и стручни совети за подготовка на апликацијата, вклучувајќи и совети за имплементација на одобрени финансиски средства.**

[24] https://www.facebook.com/edgeusaidproject/
[25] www.e4e.mk
[26] https://ime.org.mk

3.2. Преглед на релевантни документи за регионите

Прегледот на релевантните документи ги опфаќа трите нивоа на владеење кои се имаат надлежности за развојот на регионите и земјоделскиот сектор.

Национално ниво

Стратегијата за балансиран регионален развој 2021-2031. Има три стратешки цели со 16 приоритети:

1. Подеднакво економски развиени, еколошки одржливи и конкурентни плански региони преку постојано спроведувана паметна специјализација и посилна стимулација на приватните инвестиции во синергијата со јавните инвестиции, со 7 приоритети;
2. Атрактивните плански региони со подобрени локални услуги, ефикасен пристап до пазарот на трудот, обезбедија повисок степен на родова еднаквост и ефикасна социјална заштита на најранливите групи на населението; со 6 приоритети;
3. Значително зајакната политика на регионален развој, подобрени финансиски инструменти за нејзино спроведување и изградени административни капацитети на централно, регионално и локално ниво. со 3 приоритети.

Стратегијата се фокусира на постојните потенцијали на регионот и инвестициите во инфраструктурата, вклучувајќи инвестиции во заштита на животната средина и дигитализација. Во поглед на поддршката за земјоделскиот сектор нема директно предложени мерки.

Полошки регион

Центарот за развој на Полошкиот плански регион функционира врз основа на два стратешки долгорочни документи, Водич за инвестирање во Полошкиот плански регион со мапа на слободни / индустриски зони и Програмата за развој на Полошкиот регион 2021-2026

Водичот за внесување на штандови во регионот на Полог нагласува неколку можности за инвестирање во: административни и деловни активности во урбаните и руралните средини; образовни центри и комерцијални комплекси; Технолошко-индустриска зона во Тетово; текстилна и дрвена индустрија, производство на храна, туризам; Зимски туристички центри Маврово и Заре Лазаревски и Попова Сачка.

Документот мапира 70 локации за инвестиции, една индустриска зона "Лешок" и 30 локации во технолошко-индустриската зона во Тетово.

Програмата за развој на полошкиот регион 2021-2026 дефинира три среднорочни цели, а поддршка на земјоделскиот сектор е опфатено во првата среднорочна цел :

1) Започнување на економски развој преку функционални екосистеми за бизнис и иновации со индикатори за зголемување на БДП на ниво на државен просек, 15 отсто поголем број бизнис субјекти, 5000 нови работни места и стапка на невработеност од 18 отсто. Поставени се следниве приоритети за постигнување на целта:
    - Поддршка за претприемништвото, конкурентноста, иновациите на МСМЕ со 3 мерки;
    - **Поддршка на руралниот туризам, руралниот развој и одржливото и конкурентно земјоделство во полошкиот регион,;**
    - Подобрување на соработката на институциите / организациите за поддршка на СМИ со 1 мерка;
    - Подобрување на квалитетот на животот на населението преку инвестиции во патната, корисната и

енергетската инфраструктура со 1 мерка.

Во рамки на приоритетот поддршка на руралниот туризам, руралниот развој и одржливо и конкретно земјоделство , од предвидените 11 активности 2 се однесуваат на поддршка на земјоделството:

- Зголемување на обработливата површина во Полошкиот регион преку уредување на имотно-правните односи, создавање услови за подобро користење на необработените површини
- Поддршка за заштита, промоција и брендирање на традиционалните производи во Полошкиот регион (пр.Тетовски грав/јаболка, Шар Планинско јагне/кашкавал, и слично)[27].

Финансирањето на програмата за развој на регионот Полог има за цел поддршка на учесниците за подготвување проекти и привлекување на средства од донатори или програми на централната власт. Основниот пристап е да се следат барањата на донаторите и меѓународните програми во дефинирањето на имплементацијата на предложените мерки и приоритети. Затоа не се предвидени финансиски средства за спроведување на планираните активности.

На ниво на општини во нивните донесени стратегии за Локален економски развој и рурален развој се споменува поддршка на земјоделието, најмногу за брендирање на производите и пристап до ИПРД програмата. Имплементацијата на стратегиите е преку годишните работни програми на општинските сектори и оддели, а поголемиот дел од мерките и проектите се планира да бидат финансирани од надворешни извори (донатори и национални програми).

Југозападен регион

Центарот на ЈЗПР во својата програма за работа 2021-2026 година има дефинирано среднорочна цел развој на Економијата и МСП, земјоделието и руралниот развој, во која 1 од 5те приоритети е Унапредување на земјоделството и руралниот развој каде очекувани резултати се: изработени студии за земјоделство и сточарство сточарството; кампањи и информативни средби; **организирани промоции за инвестирање во капацитети за преработки**; промотивни средби за новиот национален гарантен фонд; проекти за комунална инфраструктура во селата; настани за промоција на рурални економски дејности.

Индикатори за следење на успешноста на овој приоритет се

- Покриеност на земјоделските површини со системи за наводнување;
- Број на корисници на системите за наводнување;
- Површина на пренаменето земјоделско земјиште;
- Должина на реконструирани и изградени пристапни патишта до обработливи површини;
- Количини на употребени хемиски средства; **Произведени количини на органска храна**; **Брендирани земјоделски и сточарски производи**;; **Износ на искористени средства од фондот;**
- Висина на инвестиции во аквакултура, земјоделство шумарство, ловство, занаетчиство;
- Бруто додадена вредност од земјоделство, шумарство и рибарство;
- Учество на земјоделството, шумарството и рибарството во БДП.

Општините во регионот немаат посебно стратегии за развој на земјоделството, туку поддршката ја планираат во рамки на стратегиите за локален економски развој.

Програмите на регионот и стратегиите на општините немаат проектирано буџет за нивното остварување. Планираната поддршка на земјоделството се потпира на надворешни, а не буџетски средства за реализирање.

[27] Програма за развој на ППР 2021-2026, страна 153

Североисточен регион

Во програмата на СИПР една од четирите стратешки цели е интеграција на развојот на земјоделието, руралниот развој и туризмот во регионот. За остварување на оваа цел прв приоритет е зголемување на бруто-додадената вредност на земјоделското производство во регионот, а за кое предвидени се следните мерки:

1. **Привлекување на нови странски и домашни инвестиции во земјоделието и преработка на храна** со следните активности:

- Изработка на посебен дел во програмата за привлекување на инвестиции кој ги презентира можностите за инвестирање во земјоделието
- Активни промотивни кампањи на промоторот за привлекување на инвестиции во секторот земјоделие
- Учество на промоторот на различни саеми и инвестициски форуми поврзани со инвестиции во фармерско производство и производство на здрава храна
- Презентирање на можностите за инвестирање во земјоделието во регионот пред домашните и регионалните стопански комори

2. **Зголемена поддршка при аплицирање за ИПАРД фондовите и добивање на субвенции**, со следните активности
   - Формирање на посебни канцеларии во општините (особено во руралните) за поддршка на процесот за аплицирање за ИПАРД фондовите
   - Поддршка на земјоделците при подготовка на документацијата потребна за добивање на субвенции
   - Зголемување на бројот и опфатот на обуките за аплицирање за ИПАРД фондовите
3. **Развој на човечкиот капитал кај руралното население преку дефинирање на соодветни едукативни програми (формално и неформално образование) и поттикнување на активно учество на младите и жените во земјоделието**
4. **Поддршка на земјоделските задруги и други видови на хоризонтално поврзување на земјоделството (кластери, машински прстени и сл.),** со следните активности:
   - Едукација, промоција и информирање за **задругарството,** можностите и предностите
   - Идентификација и ставање на располагање на регионалните капацитети и расположливи ресурси, како и директна поддршка во процесот на надминување на пречките преку регионалните тимови
5. **Уредување на пазарите, организација на прехранбениот синцир и подобрување на квалитетот на земјоделските производи**
   - Изработка на проекти за развој на агро-индустриски зони
   - Планирање и создавање на предуслови за воспоставување на агро-индустриски зони
   - Поддршка и поттикнување на формирање и модернизирање на регионални агро-индустриски зони
6. **Унапредување на конкурентноста на земјоделското поризводство преку паметна специјализација и стандардизација на производството**

Центарот за СИПР има предвидено најмногу активности за поддршка на земјоделието и активности за координација за привлекување на средства за спроведување на планираните активности. **Општините во регионот** со своите стратегии ги следат активностите дефинирани во програмата за работа 2021-2026 година.

Клучни наоди

Општи карактеристики/трендови	Потреби
Центри за развој на планските региони планираат активности за поддршка на земјоделството и тоа го имаат дефинирано во нивните програми за работа преку среднорочни цели, стратешки приоритети и мерки. Отсуствуваат буџет и изворите на финансирање на активностите.	-Поддршка за обезбедување на финансиски средства на ниво на регион и општини за реализирање на планираните активности .
Најчесто споменувани активности се брендирање на земјоделските производи и поддршка на ИЗ за здружување во земјоделски задруги.	-Да се промовира проектот пред институциите на национално и регионално ниво, за обезбедување на синергија и поддршка за постигнување на планираните резултати..

4. Препораки за потенцијалот на регионите за развој на земјоделството

Воопшто искористување на потенцијалот за развој на земјоделието во Република Северна Македонија зависи од споредување на исполнување од препораките дадени во ИПАРД програмата за периодот 2021-2027[28], како и успешната реализација на мерките од Програмите за работа на регионите 2021-2026 година.

Меѓутоа во текот на истражувањето на регионот се согледаа одредени потенцијали заеднички за сите разгледувани регион кој би помогнал во спроведување на проектните активности и тоа:

- Зајакнување на конкурентноста на земјоделството и сточарството со производи со повисока додадена вредност, органска храна и повисоки нивоа на преработка;
- Агро-еколошки бизнис со воведување на органско производство и повисок степен на преработка на производи;

Поединечните потенцијали се за следните производи:

1. Полошки регион:

Тетовски грав

- Зголемување на производство преку искористување на земјоделските површини;
- Поддршка за формирање на задруги за користење на поддршката за субвенционирање на приходот на задругите за 10 %
- Воведување на географска ознака и брендирање
- Воведување на повисоки форми на обработка (пакување, конзервирање)

Шар Планинско јагне

- Поддршка за формирање на задруги за користење на поддршката за субвенционирање на приходот на задругите за 10 %
- Воведување на географска ознака и брендирање
- Воспоставување на односи со производители за соработка

Кашкавал

- Поддршка за формирање на задруги за користење на поддршката за субвенционирање на приходот на задругите за 10 %
- Воведување на географска ознака и брендирање
- Воспоставување на односи со големи трговски ланци на продавници и прескокнување на посредници

[28] ИПАРД Програма 2021-2027, страна 32-38

2. Југозападен регион:

Цреша и Вишња,

- Зголемување на производство преку искористување на земјоделските површини;
- Поддршка за формирање на задруги за користење на поддршката за субвенционирање на приходот на задругите за 10 %
- Користење на регистрираната географска ознака и брендирање
- Воведување на повисоки форми на обработка (пакување, конзервирање, алкохол, ракија ,ликер, смрзнати за слаткарство)

Лешник

- Зголемување на производство преку искористување на земјоделските површини;
- Поддршка за формирање на задруги за користење на поддршката за субвенционирање на приходот на задругите за 10 %
- Брендирање на производите со повисоки форми на обработка (пакување, печење,

3. ***Североисточен регион:***

Овчеполка-Праменка -јагнешко месо

- Поддршка за формирање на задруги за користење на поддршката за субвенционирање на приходот на задругите за 10 %
- Искористување на регистрираната географска ознака и брендирање
- Воспоставување на односи со производители за соработка

Сирење и кашкавал

- Поддршка за формирање на задруги за користење на поддршката за субвенционирање на приходот на задругите за 10 %
- Искористување на регистрираната географска ознака и брендирање на сирењето и кашкавалот
- Воспоставување на односи со производители за соработка
- Поддршка во обука за овчари и мандраџии за стандардизирање на квалитетот на производите

Лешник

- Зголемување на производство преку искористување на земјоделските површини;
- Поддршка за формирање на задруги за користење на поддршката за субвенционирање на приходот на задругите за 10 %
- Брендирање на производите со повисоки форми на обработка (пакување, печење,

4. ***Ресен:*** Јаболка повисоки фази на калибрирање и класификација на квалитетот, мед со етикета за квалитет Пелистерски мед.

Јаболка,

- Зголемување на производство преку искористување на земјоделските површини;
- Поддршка за формирање на задруги за користење на поддршката за субвенционирање на приходот на задругите за 10 %
- Калибрирање и класификација на квалитетот
- Воведување на повисоки форми на обработка (пакување, конзервирање, алкохол, смрзнати за слаткарство)
- Воведување етикета за квалитет и брендирање

Мед

- Поддршка за формирање на задруги за користење на поддршката за субвенционирање на приходот на задругите за 10 %
- Брендирање на производите
- Воведување на етикета за квалитет „Пелистерски мед"

Препораки за проектот

За искористување на предложениот потенцијал неопходни се два вида на поддршка на регистрираните земјоделци и земјоделски задруги за градење капацитет и тоа:

Едукација и обуки за:

- Зголемување на обемот на производство и подобрување на продуктивноста преку здружување во земјоделски задруги ,
- Подобрување на квалитетот;
- Информации и обуки за примена на новите стандарди за заштита на околината, загадувањето и енергетска ефикасност:
- Градење на капацитет на индивидуалните земјоделци и земјоделските задруги за воведување на етикета за квалитет и/или географска ознака. Исто така потребно е обука за обезбедување на стандарден квалитет на производите за кои е воведена географска ознака или етикета за квалитет;

Менторство (коучинг) за.

- Поддршка за брендирање на воведените производи како и осмислување на повисоки форми на преработка (калибрирање, пакување и слично):
- Пристап до пазарот и купувачи за подолгорочна соработка
- Пристап до државната поддршка

Инвестиции за :

- Примена на нови методи на менаџирање на работењето;
- Модернизација и нови технологии во работењето
- Предлог политики за субвенционирање на производите за ублажување на диспаритетот на цените на аутпутите и инпутите во земјоделството.

База на заинтересирани страни

Собраните податоци за ИЗ и ЗЗ се анекси на овој извештај (ворд и Ексел документи)

- Регистрирани земјоделски задруги во Република Македонија
- Листа на ЗЗ членки на МАЗЗ
- Индивидуални земјоделци, корисници на субвенции за растително производство
- Индивидуални земјоделци, корисници на субвенции за сточарско производство

Доколку се прифатат препораките за производите што треба да се поддржат со проектот базата може да послужи за идентификување на ИЗ и ЗЗ за вклучување во проектните активности за реализирање на предложените препораки за производите со потенцијал.

Заклучоци

(1) Презентираниот потенцијал на разгледуваните региони може да се стави во функција за подобрување на конкурентноста на земјоделскиот сектор преку координирана соработка сите релевантни чинители за поддршка на ИЗ и ЗЗ за зголемување на обемот и квалитетот на земјоделското производство и подобар пристап до пазарот.

(2) Придонесот на проектот за искористување на потенцијалот на регионите треба да се насочи кон градење капацитет на ИЗ и ЗЗ (обуки и менторство) и финансиска поддршка за имплементација на знаењето и новите бизнис концепти на учесниците во проектот.

Анекс 1 : Преглед табели

Преглед-Табела 1 Население по возрасни групи, по пол, по региони 2019-2021

	Република Северна Македонија				Југозападен Регион				Полошки Регион				Североисточен Регион			
	ВКУПНО	Мажи	Жени	Учество Воз.групи	ВКУПНО	Мажи	Жени	Учество Воз.групи	ВКУПНО	Мажи	Жени	Учество Воз.групи	ВКУПНО	Мажи	Жени	Учество Воз.групи
ВКУПНО	1.836.713	911.087	925.626	100%	177.398	88.365	89.033	100%	251.552	124.177	127.375	100%	152.982	76.842	76.140	100%
0-4	96.521	49.747	46.774		8.524	4.411	4.113		14.370	7.461	6.909		7.953	4.084	3.869	
5-9	109.318	56.603	52.715	**16,95%**	9.891	5.154	4.737	**15,99%**	16.547	8.650	7.897	**18,64%**	9.126	4.689	4.437	**16,98%**
10-14	105.508	54.397	51.111		9.953	5.100	4.853		15.962	8.330	7.632		8.901	4.634	4.267	
15-19	104.035	53.405	50.630		10.188	5.293	4.895		15.700	8.207	7.493		9.537	4.909	4.628	
20-24	106.553	54.525	52.028		10.657	5.490	5.167		16.427	8.386	8.041		9.987	5.160	4.827	
25-29	116.145	59.354	56.791		12.050	6.187	5.863		18.645	9.426	9.219		10.074	5.162	4.912	
30-34	123.101	62.688	60.413		12.203	6.344	5.859		18.468	9.194	9.274		9.961	5.152	4.809	
35-39	127.381	64.193	63.188	**65,88%**	12.175	6.150	6.025	**67,14%**	17.799	8.783	9.016	**68,34%**	10.082	5.131	4.951	**66,84%**
40-44	128.186	64.558	63.628		11.955	5.976	5.979		17.064	8.530	8.534		10.536	5.353	5.183	
45-49	126.444	62.383	64.061		12.123	5.892	6.231		16.889	7.826	9.063		10.606	5.357	5.249	
50-54	125.643	62.068	63.575		12.182	5.940	6.242		17.539	8.360	9.179		10.528	5.209	5.319	
55-59	127.752	62.928	64.824		12.772	6.259	6.513		17.705	8.464	9.241		10.764	5.425	5.339	
60-64	124.795	61.019	63.776		12.800	6.316	6.484		15.670	7.576	8.094		10.174	5.050	5.124	
65-69	114.187	54.852	59.335		11.009	5.399	5.610		12.976	6.187	6.789		9.185	4.510	4.675	
70-74	89.804	40.767	49.037		8.681	3.963	4.718		9.111	4.183	4.928		7.096	3.325	3.771	
75-79	55.256	24.180	31.076		5.089	2.291	2.798		5.543	2.434	3.109		4.324	1.965	2.359	
80-84	35.083	14.918	20.165	**17,17%**	3.296	1.375	1.921	**16,87%**	3.384	1.451	1.933	**13,03%**	2.620	1.123	1.497	**16,18%**
85-89	16.596	6.778	9.818		1.465	654	811		1.390	581	809		1.263	506	757	
90-94	3.856	1.507	2.349		332	156	176		329	137	192		242	88	154	
95-99	498	199	299		46	13	33		30	10	20		19	8	11	
100+	51	18	33		7	2	5		4	1	3		4	2	2	

Преглед-Табела 2 Инвестиции во основни средства, по сектори на дејност, НКД Рев.2, по региони, по години, во милиони денари, по ЕСС 2010

	Република Македонија			Југозападен регион			Полошки регион			Североисточен регион			Учество во РСМ 2021		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	ЈЗ	Полог	СИ
Вкупно	145756	144506	162392	15369	10838	11426	7360	5488	9720	6678	4240	6958	7,04%	5,99%	4,28%
А Земјоделство, шумарство; рибарство	4067	3266	4201	368	287	373	194	219	179	160	117	260	8,88%	4,26%	6,19%
Б,В,Г,Д Рударство и вадење на камен;преработувачка индустрија; Снабдување со електрична енергија , гас, пареа и климатизација	33178	31744	37066	2164	794	2073	1675	871	2264	309	160	757	5,59%	6,11%	2,04%
Ѓ Градежништво	53701	47198	51586	11287	7705	6823	4000	3236	4508	3535	2958	3369	13,23%	8,74%	6,53%
Е,Ж,З Трговија на големо и мало; Поправка на моторни возила и мотоцикли;Транспорт и складирање;Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	25716	24937	27024	724	1497	1267	457	581	1312	2275	696	2150	4,69%	4,85%	7,96%
Ѕ Информации и комуникации	7958	7972	10101	236	84	7	115	94	0	100	39	0	0,07%	0,00%	0,00%
И Финансисики дејности и дејности на осигурување	1735	3624	2394	81	12	173	15	11	18	3	3	2	7,23%	0,75%	0,08%
Ј Дејности во врска со недвижен имот	874	2939	7645	0	20	0	0	2	0	0	0	0	0,00%	0,00%	0,00%
К, Л Стручни , научни и технички дејности; Административни и помошни услужни дејности	3180	2950	3859	38	46	51	263	0	58	0	65	10	1,32%	1,50%	0,26%
Љ,М,Н Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување; Образование; Дејности на здравствена и социјална заштита	11979	14876	15092	380	353	649	566	435	639	292	198	389	4,30%	4,23%	2,58%
Њ,О Уметност, забава и рекреација, Дрги услужни дејности	3368	5001	3423	92	40	10	75	40	742	4	3	21	0,29%	21,68%	0,61%
Учество на земјоделие во ИОС	2,79%	2,26%	2,59%	2,39%	2,65%	3,26%	2,64%	3,99%	1,84%	2,40%	2,76%	3,74%			

Преглед-Табела 3 Деловни субјекти по сектор на дејност во ЈЗР

	Република Македонија			Вевчани			Дебар			Дебарца			Кичево			Македонски Брод			Охрид			Пласница			Струга			Центар Жупа			ЈЗР		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Вкупно	75914	73061	72922	99	103	102	507	517	519	131	118	120	1495	1462	1411	166	152	146	2774	2654	2608	47	46	41	2223	2138	2198	78	78	73	7520	7268	7218
А Земјоделство, шумарство и рибарство	2605	2414	2363	5	5	4	10	10	11	7	7	7	29	24	26	15	13	13	21	20	20	2	2	2	49	38	39	23	22	22	161	141	144
Б Рударство и вадење на камен	221	201	198					1	1	3	2	2	4	5	4	2	3	3	2	2	2	2	2	2	7	5	5				20	20	19
В Преработувачка индустрија	8362	8011	7943	9	8	7	54	50	50	25	26	29	134	143	138	14	14	13	314	293	292	5	4	4	210	203	220	6	7	5	771	748	758
Г Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	224	198	225	1	1	1				1	1	1	1	2	3				4	3	4										7	7	9
Д Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад; санација на околината	260	248	252	1	1	1	1	1	1	2	2	2	3	3	4	3	3	2	2	4	5	1	1	1	8	8	8	1	1	1	22	24	25
Ѓ Градежништво	5270	5263	5386	36	40	41	44	54	59	16	13	15	128	137	132	10	9	7	192	186	185	6	7	6	277	290	301	8	11	10	717	747	756
Е Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	23140	22191	21908	10	9	12	201	202	195	33	31	29	528	517	484	58	57	53	869	815	803	13	14	12	723	709	708	23	21	21	2458	2375	2317
Ж Транспорт и складирање	5780	5625	5531	3	4	4	24	26	26	14	14	14	93	85	82	9	8	8	155	163	156	9	8	6	128	123	111	3	3	3	438	434	410
З Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	4777	4694	4679	15	16	15	56	57	56	6	5	3	135	137	131	17	17	19	301	313	291	1	2	2	246	219	235	5	4	3	782	770	755
Ѕ Информации и комуникации	2041	2069	2199				3	3	2				18	19	20	4	2	2	57	55	59	2	2	2	34	36	41				118	117	126
И Финансиски дејности и дејности на осигурување	470	473	482				4	4	4				9	9	11	1	1	1	21	18	18				12	13	13				47	45	47
Ј Дејности во врска со недвижен имот	645	608	602					1	1				4	3	3				41	36	30				9	9	7				54	49	41
К Стручни, научни и технички дејности	7636	7651	7801	5	5	4	24	27	29	4	5	4	123	122	122	4	5	5	272	276	276				163	163	164				595	603	604
Л Административни и помошни услужни дејности	1962	1856	1901				10	9	8	1		1	21	19	22	2	1	1	94	79	80				50	43	45				178	151	157
Љ Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	264	260	262	1	1	1	3	3	3	1	1	1	3	3	3	1	1	1	4	4	4	1	1	1	5	5	5	1	1	1	20	20	20
М Образование	1289	1277	1272	1	1	1	5	6	6	1	1	1	23	23	25	2	2	2	42	42	43	2	2	2	24	24	24	3	3	3	103	104	107
Н Дејности на здравствена и социјална заштита	3241	3304	3307	6	7	7	36	35	34	4	4	4	72	71	69	12	11	11	112	119	118	2	1	1	92	92	91	5	5	4	341	345	339
Њ Уметност, забава и рекреација	1753	1655	1612	1	1	-	11	10	11	3	2	3	27	25	23	3	3	3	57	54	55	1			48	47	55				151	142	#VALUE!
О Други услужни дејности	5974	5063	4999	5	4	4	21	18	22	10	4	4	140	115	109	9	2	2	214	172	167				138	111	126				537	426	434

Преглед-Табела 4 Деловни субјекти по сектор на дејност во Полог

	Република Македонија			Боговиње			Брвеница			Врапчиште			Гостивар			Желино			Јегуновце			Маврово и Ростуша			Теарце			Тетово			Полог		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Вкупно	75914	73061	72922	422	432	426	292	290	309	460	444	437	2642	2512	2508	308	330	332	178	181	177	130	127	124	392	385	392	3790	3707	3772	8614	8408	8477
А Земјоделство, шумарство и рибарство	2605	2414	2363	15	14	15	17	16	20	16	14	17	44	38	35	16	16	16	15	16	16	5	3	5	24	23	21	45	42	42	197	182	187
Б Рударство и вадење на камен	221	201	198	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	10	10	1	1	2	1	1	1	0	0	0	1	1	1	3	2	2	14	15	16
В Преработувачка индустрија	8362	8011	7943	79	91	88	50	54	56	87	94	91	354	327	316	39	41	42	18	16	16	16	16	18	69	73	78	452	420	436	1164	1132	1141
Г Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	224	198	225				3	3	3				5	2	4	1	1	1								1	1	11	9	9	20	16	18
Д Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад; санација на околината	260	248	252	4	4	4	1	1	3	4	3	2	12	11	10	5	5	5	1			1	1	1	1	1	1	6	5	6	35	31	32
Ѓ Градежништво	5270	5263	5386	58	66	71	39	42	37	70	63	57	240	234	241	64	68	79	19	21	20	14	13	12	64	65	71	331	333	357	899	905	945
Е Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	23140	22191	21908	145	141	137	98	99	106	141	139	140	923	881	874	101	106	97	51	52	52	27	26	24	110	106	103	1345	1308	1300	2941	2858	2833
Ж Транспорт и складирање	5780	5625	5531	21	19	16	23	22	23	36	27	25	164	152	140	29	32	30	29	27	25	8	10	9	17	16	15	119	112	113	446	417	396
З Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	4777	4694	4679	36	38	33	27	22	27	40	39	37	229	216	222	16	24	24	20	21	19	27	32	31	39	39	38	333	336	323	767	767	754
Ѕ Информации и комуникации	2041	2069	2199	2	1	3	2	2	3			1	24	29	32	1			2	2	2	1	2		1	1	3	71	76	80	104	113	124
И Финансиски дејности и дејности на осигурување	470	473	482							1			8	7	7	1	2	2										23	21	21	33	30	30
Ј Дејности во врска со недвижен имот	645	608	602				1			1	1		8	6	7		1	1				1	1	1				16	16	17	27	25	26
К Стручни, научни и технички дејности	7636	7651	7801	10	10	10	5	5	7	10	9	12	227	234	239	5	6	5	5	5	5	1	2	3	8	9	7	359	362	377	630	642	665
Л Административни и помошни услужни дејности	1962	1856	1901	4	3	3	3	2	2	5	8	6	42	43	45	4	4	5			1			1	4	6	8	92	99	98	154	165	169
Љ Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	264	260	262	1	1	1	1	1	1	1	1	1	5	5	5	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	5	5	5	18	18	18
М Образование	1289	1277	1272	6	6	6	4	4	4	5	5	5	34	31	30	6	6	6	3	3	3	6	6	5	5	5	5	53	55	56	122	121	120
Н Дејности на здравствена и социјална заштита	3241	3304	3307	21	20	20	5	6	6	24	26	25	130	129	127	11	11	12	6	6	6	8	8	7	22	20	21	168	175	178	395	401	402
Њ Уметност, забава и рекреација	1753	1655	1612	5	4	4	2	1	2	11	8	8	39	35	33	2	1	1	1	3	3	3	3	3	2	2	2	76	72	65	141	129	121
О Други услужни дејности	5974	5063	4999	15	14	15	11	10	9	8	7	10	146	122	131	5	4	3	5	6	6	11	3	3	24	16	16	282	259	287	507	441	480

Преглед-Табела 5 Деловни субјекти по сектор на дејност во СИР

	Република Македонија			Кратово			Крива Паланка			Куманово			Липково			Ранковце			Старо Нагоричане			СИР		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Вкупно	75914	73061	72922	218	205	206	559	548	555	3070	3019	3022	228	224	230	50	49	49	49	47	43	4174	4092	4105
А Земјоделство, шумарство и рибарство	2605	2414	2363	9	8	6	16	12	13	82	81	80	8	7	6	11	9	8	16	14	13	142	131	126
Б Рударство и вадење на камен	221	201	198	6	2	2	2	2	1	10	7	5				1	1	1				19	12	9
В Преработувачка индустрија	8362	8011	7943	14	18	18	63	60	64	432	424	427	22	21	20	1	1		7	6	4	539	530	533
Г Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	224	198	225							3	3	5							1			4	3	5
Д Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад; санација на околината	260	248	252	2	3	3	2	2	2	9	8	8	1		1	1	1	1	1	1	1	16	15	16
Ѓ Градежништво	5270	5263	5386	22	21	22	31	31	32	171	173	177	29	32	32	11	11	10	1	1	1	265	269	274
Е Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	23140	22191	21908	74	71	72	216	222	231	954	927	909	69	68	67	16	17	18	8	11	10	1337	1316	1307
Ж Транспорт и складирање	5780	5625	5531	12	10	12	29	33	33	220	209	224	31	31	30	2	2	2	2	2	2	296	287	303
З Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	4777	4694	4679	22	20	18	43	41	43	175	188	192	15	18	24	1	1	2			1	256	268	280
Ѕ Информации и комуникации	2041	2069	2199	3	3	3	7	7	5	44	47	44				1	1	1	1			56	58	53
И Финансиски дејности и дејности на осигурување	470	473	482				4	4	3	19	22	22	2	2	2							25	28	27
Ј Дејности во врска со недвижен имот	645	608	602				1	1	1	21	19	21										22	20	22
К Стручни, научни и технички дејности	7636	7651	7801	10	9	9	34	31	32	286	296	298	8	9	8	1	1	1	1	1	1	340	347	349
Л Административни и помошни услужни дејности	1962	1856	1901	1	1	1	4	4	4	55	54	59	1	1	1						1	61	60	66
Љ Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	264	260	262	2	2	2	3	3	3	4	4	4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	12	12	12
М Образование	1289	1277	1272	3	3	3	11	10	10	57	60	58	13	12	11	1	1	1	3	3	3	88	89	86
Н Дејности на здравствена и социјална заштита	3241	3304	3307	13	12	12	23	23	22	164	167	169	13	13	13	2	2	2	3	3	2	218	220	220
Њ Уметност, забава и рекреација	1753	1655	1612	6	5	5	14	12	11	60	61	59	1	1	1							81	79	76
О Други услужни дејности	5974	5063	4999	19	17	18	56	50	45	304	269	261	14	8	13			1	4	4	3	397	348	341

Преглед-Табела 6 Деловни субјекти по сектор на дејност во Ресен

	Република Македонија			Ресен		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Вкупно	75914	73061	72922	468	440	434
А Земјоделство, шумарство и рибарство	2605	2414	2363	25	22	20
Б Рударство и вадење на камен	221	201	198	-	-	-
В Преработувачка индустрија	8362	8011	7943	28	31	22
Г Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	224	198	225	1	1	1
Д Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад; санација на околината	260	248	252	1	1	1
Ѓ Градежништво	5270	5263	5386	13	12	17
Е Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	23140	22191	21908	187	176	176
Ж Транспорт и складирање	5780	5625	5531	39	39	42
З Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	4777	4694	4679	44	43	41
Ѕ Информации и комуникации	2041	2069	2199	6	4	5
И Финансиски дејности и дејности на осигурување	470	473	482	2	2	2
Ј Дејности во врска со недвижен имот	645	608	602	4	4	4
К Стручни, научни и технички дејности	7636	7651	7801	37	39	39
Л Административни и помошни услужни дејности	1962	1856	1901	5	6	4
Љ Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	264	260	262	3	3	3
М Образование	1289	1277	1272	9	8	8
Н Дејности на здравствена и социјална заштита	3241	3304	3307	27	25	25
Њ Уметност, забава и рекреација	1753	1655	1612	5	6	5
О Други услужни дејности	5974	5063	4999	32	18	19

Преглед-Табела 7 Активно население во земјоделство, по општини во Полог, попис 2021

		Пол - ВКУПНО	Мажи	Жени
Боговиње	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	3.849	2.890	959
	Земјоделство, шумарство и рибарство	81	70	11
Брвеница	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	3.130	1.938	1.192
	Земјоделство, шумарство и рибарство	183	150	33
Врапчиште	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	3.597	2.749	848
	Земјоделство, шумарство и рибарство	149	129	20
Гостивар	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	15.611	9.964	5.647
	Земјоделство, шумарство и рибарство	335	260	75
Желино	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	2.407	1.974	433
	Земјоделство, шумарство и рибарство	313	292	21
Јегуновце	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	2.542	1.543	999
	Земјоделство, шумарство и рибарство	181	108	73
Маврово и Ростуше	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	1.119	825	294
	Земјоделство, шумарство и рибарство	15	10	5
Теарце	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	3.457	2.332	1.125
	Земјоделство, шумарство и рибарство	86	71	15
Тетово	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	21.337	13.283	8.054
	Земјоделство, шумарство и рибарство	328	245	83
	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	57.049	37.498	19.551
	Земјоделство, шумарство и рибарство	1.671	1.335	336

Преглед-Табела 8 **Активно население во земјоделство, по општини во ЈЗР, попис 2021**

		Пол - ВКУПНО	Мажи	Жени
РСМ	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	608520	342873	265647
	Земјоделство, шумарство и рибарство	30074	19607	10467
Вевчани	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	888	447	441
	Земјоделство, шумарство и рибарство	36	30	6
Дебар	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	3638	2305	1333
	Земјоделство, шумарство и рибарство	52	43	9
Дебрца	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	1057	648	409
	Земјоделство, шумарство и рибарство	75	65	10
Македонски Брод	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	2117	1275	842
	Земјоделство, шумарство и рибарство	140	119	21

Кичево	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	12050	7342	4708
	Земјоделство, шумарство и рибарство	330	265	65
Охрид	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	19863	10293	9570
	Земјоделство, шумарство и рибарство	209	154	55
Пласница	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	632	550	82
	Земјоделство, шумарство и рибарство	37	33	4
Струга	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	13855	8553	5302
	Земјоделство, шумарство и рибарство	285	234	51
Центар Жупа	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	379	304	75
	Земјоделство, шумарство и рибарство	37	36	1
	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	54.479	31.717	22.762
	Земјоделство, шумарство и рибарство	1.201	979	222

Преглед-Табела 9 ***Активно население во земјоделство, по општини во СИР, попис 2021***

		Пол - ВКУПНО	**Мажи**	**Жени**
Кратово	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	2576	1561	1015
	Земјоделство, шумарство и рибарство	104	88	16
Крива Паланка	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	5653	3358	2295
	Земјоделство, шумарство и рибарство	99	79	20
Куманово	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	28102	15748	12354
	Земјоделство, шумарство и рибарство	396	268	128
Липково	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	2392	1807	585
	Земјоделство, шумарство и рибарство	79	69	10
Ранковце	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	740	485	255
	Земјоделство, шумарство и рибарство	20	17	3
Старо Нагоричане	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	838	585	253
	Земјоделство, шумарство и рибарство	68	55	13
	Вработени според секторите на дејност - ВКУПНО	40301	23544	16757
	Земјоделство, шумарство и рибарство	766	576	190

Преглед-Табела 10 Земјоделски површини по категории на користење, во хектари, по региони 2019-2021

	2019						2020						2021					
	Земјоделска површина	Вкупна обработлива површина	Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади	Земјоделска површина	Вкупна обработлива површина	Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади	Земјоделска површина	Вкупна обработлива површина	Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	1.264.578	519.848	418.823	16.784	24.468	59.773	1.261.687	517.039	416.070	17.095	23.976	59.898	1.259.996	516.733	416.714	16.942	23.776	59.301
ППР	173.106	41.573	30.265	991	44	10.273	173.049	41.521	30.241	954	44	10.282	172.595	41.482	30.189	964	44	10.285
СИР	143.693	78.405	64.410	1.321	1.508	11.166	142.086	76.780	61.970	1.459	1.473	11.878	141.031	75.876	62.097	1.481	1.334	10.964
ЈЗР	135.505	49.923	39.701	2.190	594	7.438	135.420	49.838	39.621	2.191	594	7.432	135.688	50.116	39.818	2.238	609	7.451
Преспа	22.824	11.138	6.732	3.337	135	934	22.839	11.153	6.728	3.352	133	940	22.834	11.148	6.745	3.335	130	938

Преглед-Табела 11 Земјоделски површини по категории на користење во ППР, 2019-2021

	2019						2020						2021					
	Земјоделск	Вкупна обр	Ораници и	Овоштарни	Лозја	Ливади	Земјоделск	Вкупна обр	Ораници и	Овоштарни	Лозја	Ливади	Земјоделск	Вкупна обр	Ораници и	Овоштарни	Лозја	Ливади
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	1.264.578	519.848	418.823	16.784	24.468	59.773	1.261.687	517.039	416.070	17.095	23.976	59.898	1.259.996	516.733	416.714	16.942	23.776	59.301
Боговиње	10.704	5.043	3.709	42	-	1.292	10.711	5.055	3.768	42	-	1.245	10.710	5.060	3.777	42	-	1.241
Брвеница	4.194	4.130	3.863	127	10	130	4.179	4.115	3.868	107	10	130	4.179	4.115	3.858	117	10	130
Врапчиште	9.579	4.913	3.685	129	-	1.099	9.579	4.913	3.669	129	-	1.115	9.579	4.913	3.666	129	-	1.118
Гостивар	68.050	6.052	4.556	179	-	1.317	68.050	6.052	4.526	179	-	1.347	66.686	6.052	4.530	179	-	1.343
Желино	3.489	3.274	3.016	40	1	217	3.450	3.235	3.006	24	1	204	3.450	3.235	3.006	24	1	204
Јегуновце	3.796	3.751	3.281	108	7	355	3.786	3.741	3.273	111	7	350	3.742	3.697	3.229	111	7	350
Маврово и Ростуша	20.456	2.606	219	58	-	2.329	20.456	2.606	212	58	-	2.336	21.411	2.606	219	58	-	2.329
Теарце	8.629	4.777	3.316	118	24	1.319	8.629	4.777	3.310	116	24	1.327	8.629	4.777	3.315	116	24	1.322
Тетово	44.209	7.027	4.620	190	2	2.215	44.209	7.027	4.609	188	2	2.228	44.209	7.027	4.589	188	2	2.248
Вкупно ППР	173.106	41.573	30.265	991	44	10.273	173.049	41.521	30.241	954	44	10.282	172.595	41.482	30.189	964	44	10.285
Учество на ППР во РСМ	13,7%	8,0%	7,2%	5,9%	0,2%	17,2%	13,7%	8,0%	7,3%	5,6%	0,2%	17,2%	13,7%	8,0%	7,2%	5,7%	0,2%	17,3%

Преглед-Табела 12 ***Земјоделски површини по категории на користење во ЈЗПР, 2019-2021***

	Земјоделска површина	Вкупна обработлива површина	Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади	Земјоделска површина	Вкупна обработлива површина	Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади	Земјоделска површина	Вкупна обработлива површина	Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади
РЕПУБЛИКА МАК	1.264.578	519.848	418.823	16.784	24.468	59.773	1.261.687	517.039	416.070	17.095	23.976	59.898	1.259.996	516.733	416.714	16.942	23.776	59.301
Вевчани	530	468	294	20	126	28	530	468	294	20	126	28	530	468	297	20	126	25
Дебар	10.870	2.444	1.872	120	2	450	10.870	2.444	1.872	120	2	450	10.870	2.454	1.872	120	2	460
Дебарца	13.287	10.527	9.368	272	138	749	13.282	10.522	9.362	272	138	750	13.313	10.553	9.393	272	138	750
Кичево	34.626	11.651	7.501	660	-	3.490	34.559	11.584	7.434	660	-	3.490	34.640	11.665	7.500	665	-	3.500
Македонски Брод	22.537	6.010	5.000	220	-	790	22.537	6.010	5.000	220	-	790	22.537	6.010	5.000	220	-	790
Охрид	27.890	6.556	5.873	331	225	127	27.888	6.554	5.873	336	225	120	27.945	6.611	5.875	374	240	122
Пласница	954	899	725	10	-	164	954	899	725	10	-	164	954	899	725	10	-	164
Струга	23.111	10.218	8.248	487	103	1.380	23.100	10.207	8.241	483	103	1.380	23.199	10.306	8.336	487	103	1.380
Центар Жупа	1.700	1.150	820	70	-	260	1.700	1.150	820	70	-	260	1.700	1.150	820	70	-	260
Вкупно ЈЗР	135.505	49.923	39.701	2.190	594	7.438	135.420	49.838	39.621	2.191	594	7.432	135.688	50.116	39.818	2.238	609	7.451
Учество во РСМ	10,72%	9,60%	9,48%	13,05%	2,43%	12,44%	10,73%	9,64%	9,52%	12,82%	2,48%	12,41%	10,77%	9,70%	9,56%	13,21%	2,56%	12,56%

Преглед-Табела 13 ***Земјоделски површини по категории на користење во СИПР, 2019-2021***

	2019						2020						2021					
	Земјоделска површина	Вкупна обработлива површина	Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади	Земјоделска површина	Вкупна обработлива површина	Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади	Земјоделска површина	Вкупна обработлива површина	Ораници и бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИ	1.264.578	519.848	418.823	16.784	24.468	59.773	1.261.687	517.039	416.070	17.095	23.976	59.898	1.259.996	516.733	416.714	16.942	23.776	59.301
Кратово	22.450	9.980	5.745	170	225	3.840	22.498	10.028	5.793	170	225	3.840	22.419	9.949	5.715	170	224	3.840
Крива Паланка	30.452	13.766	11.137	526	-	2.103	30.540	13.754	10.324	502	-	2.928	29.539	12.865	10.345	492	-	2.028
Куманово	52.680	26.574	24.769	269	791	745	50.979	24.953	23.096	467	754	636	51.018	24.992	23.272	467	617	636
Липково	7.455	6.912	6.237	70	139	466	7.455	6.912	6.237	70	134	471	7.455	6.912	6.237	70	134	471
Ранковце	9.179	7.411	6.389	157	1	864	9.137	7.371	6.387	121	1	862	9.123	7.396	6.395	153	-	848
Старо Нагоричане	21.477	13.762	10.133	129	352	3.148	21.477	13.762	10.133	129	359	3.141	21.477	13.762	10.133	129	359	3.141
Вкупно СИР	143.693	78.405	64.410	1.321	1.508	11.166	142.086	76.780	61.970	1.459	1.473	11.878	141.031	75.876	62.097	1.481	1.334	10.964
Учество во РСМ	11,36%	15,08%	15,38%	7,87%	6,16%	18,68%	11,26%	14,85%	14,89%	8,53%	6,14%	19,83%	11,19%	14,68%	14,90%	8,74%	5,61%	18,49%

Преглед-Табела 14 ***Земјоделски површини по категории на користење во Преспа-Ресен, 2019-2021***

	2019	**2020**	**2021**
Земјоделска површина	22824	22839	22834
Вкупна обработлива површина	11138	11153	11148
Ораници и бавчи	6732	6728	6745
Овоштарници	3337	3352	3335
Лозја	135	133	130
Ливади	934	940	938

Преглед-Табела 15 **Производство на одделни житни, индустриски и градинарски посеви во тони, по години, по региони**

	Република Македонија				Југозападен				Полошки				Североисточен			
	2019	2020	2021	Учест.%	2019	2020	2021	%.2021	2019	2020	2021	%.2021	2019	2020	2021	%.2021
Пченица	239.916	246.031	243.676	100%	12.698	12.655	13.473	5,53%	19.973	19.157	20.268	8,32%	45.264	37.466	35.394	14,53%
Пченка	145.278	146.434	130.769	100%	11.919	12.789	13.790	10,55%	36.570	36.934	33.600	25,69%	6.233	5.984	7.047	5,39%
Тутун	26.234	26.112	24.329	100%	143	122	130	0,53%				0,00%	194	191	181	0,74%
Компир	189.023	191.775	178.233	100%	17.001	16.270	19.241	10,80%	39.262	38.262	35.597	19,97%	14.212	16.385	13.265	7,44%
Кромид	59.314	63.447	63.861	100%	456	478	544	0,85%	7.043	7.308	6.915	10,83%	2.200	2.313	2.112	3,31%
Домати	152.348	155.131	154.164	100%	904	954	1.034	0,67%	11.530	11.744	11.417	7,41%	3.086	3.258	3.263	2,12%
Пиперки	185.452	204.919	222.926	100%	997	1.030	1.100	0,49%	12.596	11.393	11.435	5,13%	2.875	2.585	2.683	1,20%
Краставици	51.019	49.112	52.950	100%	115	114	131	0,25%	708	731	574	1,08%	96	195	210	0,40%

Преглед-Табела 16 **Производство на овошје и грозје во тони, по години, по региони**

	Република Македонија			Југозападен				Полошки				Североисточен				Ресен	
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	Учество во РСМ 2021	2019	2020	2021	Учество во РСМ 2021	2019	2020	2021	Учество во РСМ 2021	2021	Учество во РСМ 2021
Цреши	6.045	6.258	4.716	1.231	1.345	1.150	24,39%	503	463	503	10,67%	203	232	172	3,65%	156	3,31%
Вишни	8.695	9.892	8.372	803	854	686	8,19%	832	739	798	9,53%	138	140	109	1,30%	147	1,76%
Кајсии	6.070	3.434	2.584	127	138	126	4,88%	76	36	34	1,32%	324	217	198	7,66%	3	0,12%
Јаболка	88.701	105.794	92.863	14.553	15.518	16.738	18,02%	5.791	5.287	4.840	5,21%	2.158	1.826	1.390	1,50%	60.437	65,08%
Круши	8.048	8.790	6.631	1.125	1.189	1.269	19,14%	582	570	441	6,65%	967	1.024	601	9,06%	52	0,78%
Сливи	32.303	34.983	27.031	5.484	5.647	5.993	22,17%	1.181	1.063	863	3,19%	3.183	2.863	2.383	8,82%	500	1,85%
Праски	12.003	12.765	6.205	600	691	747	12,04%	57	56	38	0,61%	151	111	100	1,61%	114	1,84%
Ореви	5.014	5.387	4.667	603	737	780	16,71%	723	709	639	13,69%	427	501	441	9,45%	261	5,59%
Грозје	258.960	317.550	269.131	5.055	6.337	7.371	2,74%	470	510	468	0,17%	8.315	15.375	13.261	4,93%		

Преглед-Табела 17 **Вкупен број на добиток, живина и пчелни семејства, по региони, по години**

	Република Македонија				Југозападен регион					Полошки регион					Североисточен регион				
	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ
Коњи	8.952	9.154	11.140	124,44	1.877	1.706	1.590	85	14,27%	847	1.676	1.237	146	11,10%	347	221	121	34,87	1,09%
Говеда	217.790	222.202	177.622	81,56	21.543	11.963	13.521	63	7,61%	46.679	31.945	34.027	73	19,16%	26.133	25.842	22.875	87,53	12,88%
Свињи	135.770	164.074	186.146	137,10	17.289	15.021	18.954	110	10,18%	9.317	16.277	4.372	47	2,35%	16.710	16.314	25.675	153,65	13,79%
Овци	684.558	630.634	633.281	92,51	188.384	154.027	119.059	63	18,80%	87.928	99.943	81.362	93	12,85%	47.033	31.255	26.202	55,71	4,14%
Кози	87.581	95.008	75.753	86,49	16.700	11.098	15.066	90	19,89%	6.502	3.685	11.307	174	14,93%	8.636	7.935	4.075	47,19	5,38%
Живина	1.562.089	1.643.462	1.484.025	95,00	301.741	208.594	205.921	68	13,88%	168.339	239.677	132.771	79	8,95%	167.157	152.761	159.857	95,63	10,77%
Пчелни семејства	96.143	99.558	92.968	96,70	10.874	14.097	2.796	26	3,01%	24.379	35.987	17.426	71	18,74%	28.856	23.408	30.144	104,46	32,42%

Преглед-Табела 18 **Вкупен број на добиток, живина и пчелни семејства, по региони, по години**

	Република Македонија				Југозападен регион					Полошки регион					Североисточен регион				
	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ
Коњи	8.952	9.154	11.140	124,44	1.877	1.706	1.590	85	14,27%	847	1.676	1.237	146	11,10%	347	221	121	34,87	1,09%
Говеда	217.790	222.202	177.622	81,56	21.543	11.963	13.521	63	7,61%	46.679	31.945	34.027	73	19,16%	26.133	25.842	22.875	87,53	12,88%
Свињи	135.770	164.074	186.146	137,10	17.289	15.021	18.954	110	10,18%	9.317	16.277	4.372	47	2,35%	16.710	16.314	25.675	153,65	13,79%
Овци	684.558	630.634	633.281	92,51	188.384	154.027	119.059	63	18,80%	87.928	99.943	81.362	93	12,85%	47.033	31.255	26.202	55,71	4,14%
Кози	87.581	95.008	75.753	86,49	16.700	11.098	15.066	90	19,89%	6.502	3.685	11.307	174	14,93%	8.636	7.935	4.075	47,19	5,38%
Живина	1.562.089	1.643.462	1.484.025	95,00	301.741	208.594	205.921	68	13,88%	168.339	239.677	132.771	79	8,95%	167.157	152.761	159.857	95,63	10,77%
Пчелни семејства	96.143	99.558	92.968	96,70	10.874	14.097	2.796	26	3,01%	24.379	35.987	17.426	71	18,74%	28.856	23.408	30.144	104,46	32,42%

Преглед-Табела 19 **Производство на млеко, по региони, 2019-2021 год.**

	Република Македонија				Југозападен регион					Полошки регион					Североисточен регион				
	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ	2019	2020	2021	Индекс 2021/2019	Учество во РСМ
Број на молзни крави	113.709	111.083	106.632	93,78	12.044	7.198	7.300	61	6,85%	24.073	16.549	19.499	81	18,29%	16.555	15.246	15.434	93	14,47%
Просек по молзна крава, литри	3.438	3.648	3.062	89,06	2.955	2.392	2.154	73	70,35%	3.659	4.010	3.915	107	127,86%	2.511	2.035	1.936	77	63,23%
Производство на кравјо млеко, '000 литри	390.903	405.217	326.523	83,53	35.588	17.217	15.726	44	4,82%	88.087	66.362	76.343	87	23,38%	41.575	31.020	29.873	72	9,15%
Број на молзни овци	512.548	451.110	487.254	95,07	134.212	107.990	82.974	62	17,03%	58.317	69.943	59.068	101	12,12%	37.469	24.733	21.449	57	4,40%
Просек по молзна овца, литри	68	60	71	104,41	46	49	68	148	95,77%	91	80	62	68	87,32%	133	86	177	133	249,30%
Производство на овчо млеко, '000 литри	35.088	26.925	34.811	99,21	6.110	5.270	5.603	92	16,10%	5.306	5.611	3.641	69	10,46%	5.001	2.115	3.799	76	10,91%
Број на молзни кози	61.369	70.132	60.552	98,67	10.424	8.213	10.170	98	16,80%	3.947	2.621	9.539	242	15,75%	5.999	4.213	3.164	53	5,23%
Просек по молзна коза, литри	275	222	273	99,27	353	167	223	63	81,68%	354	326	221	62	80,95%	187	196	346	185	126,74%
Производство на козјо млеко, '000 литри	16.865	15.567	16.538	98,06	3.681	1.374	2.263	61	13,68%	1.396	854	2.113	151	12,78%	1.123	826	1.094	97	6,62%

Преглед-Табела 20 Индекси на цени на аутпутот во земјоделството, 2015=100, годишни

	2019	2020	2021	2022
Вкупен аутпут	98,6	102,5	102,6	101,8
Вкупен аутпут без зеленчук и овошје и грозје	102,4	102,5	103,1	108,2
Вкупен инпут	113,5	107,7	117,9	141,9
Вкупен индекс на цени на индустриски производи	101,1	101,9	110,5	134,8
По производи				
Жита и ориз	93,9	101,3	102,7	114,3
Пченица	**101,7**	**102,2**	**107,5**	**131,3**
Јачмен	95,6	95,2	104,2	123,3
Пченка во зрно	**94,3**	**96,0**	**107,5**	**115,5**
Ориз	84,2	104,3	95,4	90,1
Индустриски растенија	109,6	110,1	112,4	113,4
Маслодајни семиња и плодови	104,8	100,5	115,4	119,3
Маслодајна репка	102,0	101,4	117,0	125,4
Сончоглед	107,2	99,7	113,9	114,0
Тутун	109,9	110,7	112,2	113,1
Шеќерна репка	0,0	0,0	0,0	0,0
Добиточни растенија	**109,9**	**101,6**	**99,6**	**99,4**
Зеленчук	92,9	101,3	99,4	88,5
Домати	94,6	100,5	97,1	97,7
Друг свеж зеленчук	92,6	101,5	99,9	112,0
Компир	**103,1**	**97,8**	**104,3**	**127,7**
Овошје и грозје	**101,7**	**107,4**	**113,1**	**122,5**
Свежо овошје	**95,1**	**106,5**	**113,1**	**113,9**
Јаболка	**99,9**	**114,6**	**116,5**	**113,9**
Круши	103,8	103,5	114,1	0,0
Праски	96,5	122,0	146,0	0,0
Друго свежо овошје	89,9	98,3	105,7	0,0
Грозје	111,7	108,8	113,1	108,2
Трпезно грозје	117,0	110,5	111,2	105,1
Растително производство	97,7	103,1	103,5	101,1
Растително производство без зеленчук и овошје и грозје	104,3	104,2	106,2	113,6
Добиток за колење	100,4	99,4	99,4	102,0
Говеда	**103,4**	**101,1**	**102,8**	**108,7**
Свињи	**98,5**	**99,8**	**98,5**	**98,9**
Овци и кози	**97,9**	**94,9**	**94,1**	**94,7**
Живина	**99,7**	**98,9**	**98,9**	**98,9**
Производи од животинско потекло	101,1	102,4	101,3	104,8
Млеко	**100,8**	**102,0**	**100,8**	**104,3**
Јајца	102,4	105,1	105,6	110,2
Други производи од животинско потекло	106,7	107,0	106,4	105,1
Добиточно производство	100,8	101,1	100,5	103,6

Преглед-Табела 21 Индекси на цени на стоките и услугите користени во земјоделството, 2015=100, годишни

	2019	2020	2021	2022
(Инпут 1) Средства тековно потрошени во земјоделството	113,7	107,5	118,2	142,9
Семиња	108,3	107,8	108,2	114,6
Енергија, горива и мазива	**144,1**	**124,7**	**152,7**	**204,4**
Минерални ѓубрива	**96,9**	**95,4**	**100,6**	**156,8**
Чисти ѓубрива	98,2	97,8	102,9	171,0
Мешани ѓубрива	**95,9**	**93,5**	**98,8**	**145,6**
Средства за заштита на растенија	102,2	102,2	103,1	106,9
Фунгициди	109,0	109,3	109,4	113,4
Инсектициди	95,1	95,1	95,4	96,8
Хербициди	99,2	99,0	101,5	107,3
Ветеринарни услуги	106,8	108,7	108,6	113,4
Добиточна храна	98,0	97,1	102,1	114,5
Чиста храна	99,3	97,1	105,8	129,5
Крмна смеса	98,1	97,9	100,3	104,9
Друга крмна смеса	93,0	93,0	97,5	111,5
Одржување на опрема и згради	104,2	104,4	105,6	114,9
Останати стоки и услуги	113,5	113,5	114,9	130,5
(Инпут 2) Средства наменети за инвестиции во земјоделството	110,1	110,6	113,5	127,8
Машини и опрема	101,5	101,9	104,7	115,5
Транспортна опрема	107,0	107,0	107,1	110,4
Земјоделски згради	128,2	129,1	133,0	158,7
Вкупен инпут	113,5	107,7	117,9	141,9

Анекс 2 База на заинтересирани страни

Анекс 3: Користени релевантни документи

Библиографија/веб линкови

1) Национална стратегија за регионален развој на Република Македонија 2020-2030
2) Програма за развој на Југозападниот регион 2021-2026 година
3) Програма за развој на Полошкиот плански регион 2021-2026 година
4) Програма за развој на Североисточен плански регион 2021-2026 година
5) Стратегии и програми на општините презентирани во веб линковите

Веб линкови

- https://www.mzsv.gov.mk/програми
- http://apprm.gov.mk/content/Documents/Programa_2021.pdf
- https://economy.gov.mk/doc/2903
- http://www.ipardpa.gov.mk/Root/mak/default_mak.asp
- https://fitr.mk/komercijalizacija2021/
- https://fitr.mk/wp-content/uploads/2021/06/Faza-na-aplikacija-TR-za-startapuvaj3-Juni-2021.pdf
- https://www.mbdp.com.mk/mk/
- https://www.mbdp.com.mk/mk/kreditiranje/kovid-4
- https://www.mbdp.com.mk/mk/kreditiranje/msp
- https://ebrdgeff.com/macedonia/mk/
- https://www.facebook.com/edgeusaidproject/
- www.e4e.mk
- https://ohrid.gov.mk/wp-content/uploads/2017/08/Strategija_Lokalen_Ekonomski_Razvoj.pdf
- https://ohrid.gov.mk/wp-content/uploads/2017/08/G1_PROGRAMA_RAZVOJ_LER_OPSTINA_OHRID_2019.pdf
- https://kumanovo.gov.mk/wp-content/uploads/2019/11/dtrategija.pdf
- http://gostivari.gov.mk/wp-content/uploads/2022/03/STRATEGIJA-ZA-LER-_GOSTIVAR-2021-2025-FINAL.pdf
- https://www.mavrovoirostuse.gov.mk/wp-content/uploads/2015/10/14.05.15_Strategija-za-LER_Mavrovo-i-Rostuse.pdf